

MILITAIRE SPECTATOR

INTERVIEW MET MART DE KRUIF

- '70 Years of NATO
- Selling the Aceh War

Vooruitblik

In *Militaire Spectator* 5-2019 verschijnt onder meer: 'Playing to your strenghts. A different perspective on future capabilities for the Dutch Army' van Frank Bekkers en Tim Sweijts.

The character of conflict is changing rapidly, yet future force planning continues to be dominated by a legacy-based approach. With only incremental improvements, the planned force of tomorrow very much resembles the current force of today. This holds true for the armed forces of most Western states, including those of the Netherlands. The Defence White Paper that was published in March 2018 put the modernization of the Dutch armed forces central but – it is fair to say – was more about rebuilding, upgrading and replacing the existing force than it was about reinventing the new one.

Against this background, *The Hague Centre for Strategic Studies* (HCSS) was asked by the Commander of the Royal Netherlands Army

FOTO MCD, EVERT JAN DANIELS

(RNLA), Lieutenant-General Leo Beulen, to specifically identify promising new or to be renewed capabilities for the RNLA with a time horizon of 10-15 years into the future. This research project resulted in the report *Playing to your Strengths*. It is clear that armed forces need to adapt if they want to successfully confront the military challenges of the future conflict environment. Using a mixture of creativity and analytical rigor promising new capability development themes were identified. ■

MEDEDELING

Technische master bij Defensie

De Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA start in september 2019 met de tweede lichting van de Engelstalige wetenschappelijke technologische masteropleiding Military Technology, Processes and Systems (MTPS).

Deze deeltijdopleiding heeft een civiele accreditatie (MSc) en wordt gratis aangeboden aan defensiepersoneel.

MTPS levert een belangrijke bijdrage aan het identificeren, analyseren en oplossen van complexe technisch-operationele problemen rondom militaire missies en de systemen die daarbij gebruikt worden. Belangrijke thema's zijn cyber, onbemande systemen, optimalisaties van ondersteuning en inzet, data-analyse en Life Cycle Management.

MTPS is een eenjarige master (60 EC) voor militairen en burgers met een technisch-wetenschappelijke bachelor-opleiding (of lang model KMA/KIM) en enkele jaren werkervaring, of een technische HBO-achtergrond met een succesvol afgerond schakelprogramma.

Over opzet en inhoud van deze deeltijdopleiding is meer te lezen op de intranetwebsite van MTPS en de internetwebsite van de NLDA.

Nadere informatie over de masteropleiding Military Technology, Processes and Systems is te verkrijgen via master.mtps@mindef.nl.

MILITAIRE SPECTATOR

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbk nederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor drs. D. Boissevain
D.Boissevain.01@mindef.nl
Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

Luitenant-generaal b.d. ir. R.G. Tieskens
(hoofdredacteur)
drs. A. Alta
kolonel Marns drs. G.F. Booij EMSD
kolonel drs. A.J.H. Bouwmeester
dr. A. ten Cate
dr. A. Claver
drs. P. Donker
brigade-generaal prof. dr. mr. P.A.L. Ducheine
cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
kolonel ir. M.P. Groeneveld
kap (R) L.J. Leeuwenburg MA e-outreach
lkol mr. drs. B.M.J. Pijpers
mr. drs. A. van Vark KMar
kolonel Marns dr.drs. A.J.E. Wagemaker MA
kltz drs. H. Warnar
majoor Y.Q. Wingelaar-Jagt, MD

BUREAU REDACTIE

drs. A. Hoets
mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 – 316 51 20 of
070 – 316 51 95
E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl
De Militaire Spectator is aangesloten bij
de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK

Coco Bookmedia

DRUK

Bariet Ten Brink
ISSN 0026-3869
Nadruk verboden

Coverfoto: Generaal Mart de Kruif (rechts)
bekijkt stellingen van de Taliban vanaf
een Britse voorpost bij de Kajaki-dam in
Helmand, juni 2009

Foto: Raymond Rutting/De Beeldunie

172 70 Years of NATO

D. Zandee

The resurgence of an external strategic threat has not resulted in a firmly united NATO and at its 70th anniversary in April 2019, the Alliance as the cornerstone of European security seems to be crumbling.

180 Selling the Aceh War

S. de Winter

In the 1870s the Dutch colonial government securitised the threat of the Acehese Sultanate to justify a war of colonial expansion and the first military expedition was publicly justified as a war of self-defence.

194 'Omschrijf de missie, geef vertrouwen en laat los'

A. Hoets en A.J.E. Wagemaker

In een interview met de *Militaire Spectator* kijkt luitenant-generaal b.d. Mart de Kruif terug op zijn tijd als commandant RC-South in Afghanistan en reflecteert hij op de koers die de krijgsmacht tegenwoordig vaart.

En verder:

Editoriaal	170
Tegenwicht	202
Meningen van anderen	204
Andere ogen	215
Boeken	216
RetroSpectator	220

70 jaar NAVO: what's next?

Deze maand bestaat de NAVO 70 jaar. De organisatie is na de Tweede Wereldoorlog opgericht ter ondersteuning van het Noord-Atlantische Verdrag, dat op 4 april 1949 werd ondertekend. Het militaire verdrag regelt de wederzijdse verdediging en samenwerking van de lidstaten en was bij de oprichting met name bedoeld als tegenwicht voor communistische landen in Europa ten oosten van het verdragsgebied. Het – door velen gepercipieerde – centrale artikel van het NAVO-verdrag is Artikel 5. Dat regelt dat een aanval op een van de lidstaten wordt gezien als een aanval op allen en dat er derhalve wordt samengewerkt om de aanval af te wenden.

Na het einde van de Koude Oorlog is de NAVO zich met name gaan richten op conflicten buiten het verdragsgebied: op de Balkan, in Irak en in Afghanistan. Tegelijkertijd incasseerden de meeste lidstaten het vredesdividend en boekten bezuinigingen in op hun krijgsmacht. Met de Russische annexatie van de Krim is de 'oude vijand' weer in beeld gekomen. Voor sommigen reden voor een zucht van verlichting: eindelijk kunnen we weer vervallen in oude reflexen, tanks oppoetsen en oudgedienden inhuren om de nieuwe lichterling personeel op te leiden in de oude manier van werken.

Zoals Dick Zandee in dit nummer schrijft, denkt niet iedereen er zo over; met name de Zuid-Europese lidstaten van de NAVO maken zich meer zorgen over de instabiliteit in Noord-Afrika en het Midden-Oosten en de hiermee samenhangende dreigingen van migratie en terrorisme. In combinatie met de terugtrekkende bewegingen van de Amerikaanse president Donald Trump en de moeizame positie van Turkije, verkeert de NAVO op haar 70e verjaardag in behoorlijk zwaar weer.

Als we kijken naar ons eigen land is er vooralsnog geen sprake van serieuze voornemens om het defensiebudget vóór 2024 (de in de NAVO afgesproken datum) op het niveau van 2 procent van het bbp te brengen. Hierbij speelt ongetwijfeld een rol dat de Nederlandse bevolking, zoals wij eerder hebben geconstateerd,¹ meer waarde hecht aan onderwerpen als immigratie, zorg en onderwijs dan aan defensie, en een laag veiligheidsbewustzijn heeft. Dit heeft ons tot een van de meest notoire *freeriders* van de NAVO gemaakt.

Tegelijkertijd zien we dat er niet alleen aan de oost- en zuidgrens van het verdragsgebied instabiliteit is, maar dat ook binnen de grenzen van het verdragsgebied de stabiliteit lijkt af te nemen. Zo constateerde het Fund for Peace, dat jaarlijks de *Fragile State Index* opstelt, in zijn rapport over 2018 dat fragiliteit nu ook de meest ontwikkelde landen raakt. Drie van de tien

1 'Dierbaar', editoriaal in: *Militaire Spectator* 187 (2018) (6) 306-307.

landen die in 2018 op dat punt het meest achteruit zijn gegaan, behoren tot de meest ontwikkelde landen ter wereld: de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Spanje. Maar in vrijwel alle westerse landen is een toenemende fragiliteit van de staat waarneembaar.² De Wereldbank komt op basis van haar database van *Worldwide Governance Indicators* tot vergelijkbare conclusies. Op een schaal van -2,5 tot +2,5 is Nederland de afgelopen 20 jaar qua politieke stabiliteit van 1,5 naar 0,9 gezakt, België van 1,25 naar 0,4, Duitsland van 1,25 naar 0,6 en Frankrijk van 0,8 naar 0,2.³

Waar we in het Westen lange tijd hebben gedacht dat we, in de woorden van Francis Fukuyama, het einde van de geschiedenis bereikt hadden met ons systeem van de democratische rechtsstaat, blijkt dat systeem toch niet zo stabiel. De tekenen daarvan zijn duidelijk waarneembaar, ook in West-Europa: een toenemende ondermijning van het (lokale) gezag door de georganiseerde criminaliteit, het gebruik van geweld tussen criminelen onderling, maar ook richting de overheid (voorbeeld: de bedreiging van burgemeesters) neemt toe, het populisme wint overal terrein, er is sociale onrust in meerdere landen (de 'gele hesjes' in Frankrijk) en *last but not least*, er ontstaan parallelle samenlevingen waar de overheid weinig of geen gezag meer heeft. Dan hebben we het nog niet gehad over landen in Oost-Europa waar de overheid zelf de democratische rechtsstaat ondermijnt (Polen, Hongarije) of over ondermijning van de democratische rechtsstaat in het Westen door statelijke actoren (in de vorm van hybride conflictvoering dan wel 'lange arm-activiteiten' richting de eigen diaspora). Overigens is Fukuyama inmiddels zelf ook tot de conclusie gekomen dat hij te vroeg heeft gejuicht.⁴

De vraag is wat dit betekent of kan betekenen voor de rol van de krijgsmacht in onze eigen samenlevingen. Die is tenslotte in de meeste westerse landen traditioneel klein. Kan de krijgsmacht, met de ervaring die zij heeft opgedaan tijdens stabilisatieoperaties in post-conflictgebieden, ook een bijdrage leveren aan het vergroten van de stabiliteit in het Westen? Van achteraf herstellen (post-conflict) naar het

voorkomen van instabiliteit (pre-conflict) dus? Denk daarbij aan concepten als Crowd & Riot Control, Counter Insurgency en Stability Policing. Kunnen we commando's inzetten tegen de georganiseerde criminaliteit? Een peloton CRC om sociale onrust te bedwingen? Stability Policing in wijken waar de overheid haar gezag kwijt is? Of moeten we het eerder zoeken in burgerschapsvorming binnen de krijgsmacht: een herinvoering van de opkomstplicht om bewustwording bij nieuwe generaties te creëren voor de verworvenheden van onze democratische rechtsstaat?

Een interessante vraag is ook wat dit zou betekenen voor civiel-militaire samenwerking in onze samenlevingen. In post-conflictgebieden hebben we inmiddels het belang van een *comprehensive approach* onderkend, al wordt hier nog lang niet altijd naar gehandeld. Wat zou dat in het Westen betekenen? En wat zijn eigenlijk de grenzen aan het optreden van een krijgsmacht binnen een democratische rechtsstaat, bijvoorbeeld als het gaat om het gebruik van geweld? Past een robuuste rol van de krijgsmacht wel bij het idee van de democratische rechtsstaat? En wat vindt de bevolking hiervan in landen waar de krijgsmacht traditioneel een kleine rol heeft?

Ultiem zou een andere rol van de krijgsmacht in onze samenlevingen ook kunnen leiden tot andere gedachten over het belang en de rol van de NAVO. De organisatie zou wellicht een grotere rol kunnen krijgen en Artikel 4 van het NAVO-verdrag (wederzijdse consultatie in geval de territoriale integriteit, politieke onafhankelijkheid of veiligheid van een van de lidstaten wordt bedreigd) zou belangrijker kunnen worden dan Artikel 5. Voorkomen is immers nog altijd beter dan genezen. Kan de NAVO daarmee een nieuwe impuls krijgen voor de komende 70 jaar? De tijd zal het leren! ■

2 Fund for Peace, *Fragile State Index Annual Report 2018*, 8, zie: <http://fundforpeace.org/global/2018/04/24/fragile-states-index-2018-annual-report/>.

3 Geraadpleegd op <https://www.theglobaleconomy.com>.

4 F. Fukuyama, *Identity. The Demand for Dignity and the Politics of Resentment* (New York, Farrar, Straus & Giroux, 2018).

70 years of NATO: the Alliance in troubled waters

The resurgence of an external strategic threat has not resulted in a firmly united NATO. At its 70th anniversary in April 2019, the Alliance as the cornerstone of European security is crumbling under the combined weight of American President Trump, the East-South divide and Turkey.

*Dick Zandee**

NATO exercise Trident Juncture
2018 in the vicinity of the
Norwegian town of Drevsjo

PHOTO BUNDESWEHR, MARCO DOROW

After two decades of out-of-area operations, from the Balkans to Afghanistan, NATO has returned to its original core task: deterrence and territorial defence. Since the Russian annexation of the Crimea and the start of Moscow's interference in eastern Ukraine in 2014, Article 5 has retaken its priority position in the Alliance's list of main tasks.¹ Russia's assertive foreign policy, its military intervention in Syria, its chemical-poisoning of Sergei and Yulia Skripal in the United Kingdom, its intelligence service actions – in particular the intended cyber-attack on the headquarters of the Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW) in The Hague – have all underscored the need for a strong and credible Alliance, adapted to the security needs of the 21st century. So far, so good. Unfortunately, the resurgence of an external strategic threat has not resulted in a firmly united NATO. Three major internal issues are eroding the cohesion of the Trans-Atlantic Alliance at its 70th anniversary in April 2019: American President Donald Trump, the East-South divide and Turkey.²

The Trump factor

Since Donald Trump entered the White House a dark cloud has been hanging over the Trans-

Atlantic relationship. With his 'America First' campaign he is primarily challenging Europe in terms of economic protection, by the withdrawal of the US from the Paris climate agreement and by stepping out of the Iran nuclear deal. Nevertheless, the security and defence relationship between the US and Europe has entered a new phase, too. Doubts have been cast on the US commitment to Europe's security, despite repeated statements by other officials representing the American Administration in favour of NATO. Trump is no longer openly questioning the existence of the Alliance, but he has turned the burden-sharing issue into a key measurement tool for future US investment in Europe's security. With his two sentences directed at former Defence Secretary Jim Mattis: "You can have your NATO. But you become the rent collector,"³ Trump has made this clear. European countries will be held accountable for realising the target of spending 2 percent of their GDP on defence, as was agreed at the NATO Summit in 2014. Bad performers can expect a barrage of tweets from the White House, if they do not show a credible national plan to realise the NATO target by 2024.⁴

Trump will continue to connect the issue to the bilateral trade balance and other topics, judging NATO countries individually. Never before has an American President been so critical about key European partners such as Germany. Never before have staunch supporters of the Trans-Atlantic link questioned the US commitment to Europe's security. According to a 2018 poll 56 percent of Germans thought that German-US relations were in a bad shape and only 11 percent had confidence in the US President – in contrast with the 86 percent in the last year of President Barack Obama's tenure.⁵ French President Emmanuel Macron's relationship with Trump can be characterised by its ups and downs; this may also be accredited to his own calls for a European Army.⁶ The American decision to withdraw from the Intermediate Nuclear Forces (INF) Treaty, early February 2019, has raised new worries in Europe, also in view of political repercussions if the US were to produce new ground-based intermediate-range nuclear weapons for possible deployment in Europe.

* Dick Zandee is Head of the Security Unit at the Research Department of the Clingendael Institute in the Hague. An earlier version of his article was published by the *Clingendael Spectator* in January 2019.

1 NATO has three main tasks: territorial defence (Article 5); crisis management (non-Article 5); and cooperation and partnerships. Since the Wales Summit (September 2014) the Alliance's efforts to strengthen its deterrence and defence posture have focussed on the Article 5 task.

2 This article is based on two other publications of the author: *The Future of NATO – Strategic Monitor 2018-2019*, Clingendael Report, 18 December 2018; *Turkey and NATO – living apart together*, Clingendael CrisisAlert 1, 29 January 2019.

3 Bob Woodward, *Fear. Trump in the White House* (New York, Simon & Schuster, September 2018).

4 The National Plan on the Defence Investment Pledge of the Netherlands was sent to NATO and the Dutch Parliament mid-December 2018. It announces additional financial resources for defence but contains no answer to the question if and how the Netherlands will realise the NATO 2 percent target.

5 Dorothy Manevich and Richard Wike, *Americans Say U.S.-German Relations Are in Good Shape, but Germans Disagree* (Washington, D.C., PEW Research Center, February 2018).

6 Such as on the eve of the ceremonies to commemorate the end of World War I. See: Julian Borger, 'Trump says Macron's call for European army is "insulting"', in: *The Guardian*, 9 November 2018.

Despite the doubt about the American defence commitment to Europe, it is also true that the US has strengthened its military presence and activity in Europe

PHOTO US ARMY, CURT BEACH

Despite the doubt about the American defence commitment to Europe, it is also true that the US has strengthened its military presence and activity in Europe. There are more American troops in Europe today than at the end of the Obama Administration. The budget to reinforce military capabilities under the European Deterrence Initiative has almost doubled from 3.4 billion dollars (2017) to 6.5 billion (2019). In addition to permanently stationed forces, the US continuously rotates personnel for an Armored Brigade Combat Team and an Aviation Combat Brigade. Prepositioned stocks for a division-sized force are again filling depots in Belgium, the Netherlands and Germany. US forces are participating in one NATO exercise after another. In bringing military reinforcements to Europe,

which had stopped after the end of the Cold War, the Port of Rotterdam is playing a key role as a reception and staging area, as exercise Trident Juncture demonstrated in November 2018.

There is a big contrast between the tweets from the White House and the real measures taken by the United States. However, at the end of the day, the President and his Secretary of Defence will hold the European Allies accountable for the efforts to increase their share of the defence burden. After the resignation of Jim Mattis – a true believer and practitioner of defence cooperation in NATO – the European Allies may have lost their last friend in the Trump Administration. Recently, the White House

Political motives rather than military requirements triggered the launching of Operation Sea Guardian in 2016

PHOTO NATO, JAKE TUPMAN

announced the 'Costs plus 50' rule, which binds countries hosting American troops to pay for all costs plus an additional 50 percent for the protection offered by those forces. In the case of Germany, currently paying 28 percent of the costs (or 1 billion dollars), the rule implies an increase of several billions.⁷ Furthermore, the 2020 US Defence Budget Proposal aims at a 10 percent reduction of the European Deterrence Initiative fund.⁸

These are clear signals that the Pentagon is no longer able to resist the pressure from the White House. Alarm bells should really start ringing when US forces start to leave Europe but for the moment there are no signs pointing in that direction. Rather, Trump seems to be raising the bill, also for countries like Germany. Whatever happens, the pressure from Washington on Europe to invest more in defence will not decrease in post-Trump years. The US itself will increasingly be challenged by the changing

global order, in particular with respect to China. The importance of the Pacific and East Asia will demand a stepped-up American military effort, leaving Europe no other choice than to increase its own defence investment.

East versus South

A lack of unity also characterises the relationship between the European NATO members. East European Allies – the Baltic States and Poland foremost – regard Russia as the biggest threat. They strongly argue for concentrating investment on territorial defence capabilities. The more Allied forces present on their soil, the better – they serve to mitigate their primary security concerns. Southern NATO members are mainly worried about the spill-over effects from instability and conflict in the Middle East and Africa, such as migration, terrorism and organised international crime. Their security mindset is different, less oriented on building up heavy armed forces and more on expanding naval, coastguard and border protection capabilities. This is reflected in the national responses to the 2 percent NATO spending target. Italy and Spain have publicly stated that they will disregard the target,⁹ while Poland and

7 Christian Ellis, 'After NATO Funding Success, Trump Eyes More Defence Money from Allies,' *CBN News*, 12 March 2019.

8 Paul D. Shinkman, 'Trump Proposes Cutting Key Fund to Deter Russian Aggression,' *US News and World Report*, 12 March, 2019.

9 In the case of Italy the percentage will stay at 1.2. Spain has announced to increase its defence spending, but will not realise the 2 percent target. Portugal is aiming at 1.7 percent in 2024.

the Baltic States are already spending or will soon spend 2 percent of their GDP on defence.

NATO is struggling with the question of how to balance the dominating security interests of its eastern and southern European members better. The NATO Operation Sea Guardian in the Mediterranean increases maritime situational awareness, which supports EU and national activities in the areas of border protection activities and the fight against terrorism. However, political motives – i.e. to fly the NATO flag in the Mediterranean – rather than military requirements triggered the launching of Operation Sea Guardian in 2016. Ships and other assets could easily have been deployed in the context of the EU Naval Force (EUNAVFOR) Mediterranean Sophia, which had started a year earlier. It will remain difficult for the Alliance to play a major role in addressing the main security concern of its southern member states. The leading actors in border protection and the fight against terrorism are civilian institutions (police,

customs, coast guard, et cetera) and hard military power is of little use. The Alliance's involvement might be better served by stepping up its assistance to local actors through capacity-building and by further exploring the scope for partnerships with countries in the region. NATO territory in the South will not be threatened by large-scale military force. Thus, the challenges from the East will continue to dominate the NATO efforts to reinforce its deterrence and defence posture – with southern European Allies reluctantly contributing.

Turkey

A once staunch NATO member guarding the Alliance's southeastern flank for a long time, Turkey has now developed into a troublemaker. Under President Erdogan, Turkey has become a semi-autocratic state, drifting away from secular Kemalism to a more conservative and religious orientation. To prevent a further expansion of

PHOTO ANP/EPA, MICHAEL KLIMENTYEV

Iranian President Hassan Rouhani, Russian President Vladimir Putin and Turkish President Recep Tayyip Erdogan shake hands during their meeting in the Black Sea resort of Sochi, Russia, 14 February 2019

More defence cooperation among EU nations can certainly help to strengthen the Alliance

the Kurdish-controlled part of Syria, Ankara has militarily intervened and now occupies several parts of the territory of its southern neighbour. Turkey's trilateral diplomacy with Iran and Russia has raised eyebrows among NATO allies. A series of incidents have marked the growing tensions between Ankara and Washington. Turkey's announcement in December 2017 that it would procure Russian S-400 air defence missiles has resulted in the US reaction to impose sanctions as soon as the contract has been signed. The delivery of 100 F-35 fighter aircraft to Turkey is seriously endangered.

The US-Turkey relationship has reached a historic low point. While the US will reduce its military presence in the northeastern part of Syria, controlled by the Syrian Kurds, Ankara and Washington continue to regard the YPG¹⁰ fighters as 'terrorists' and 'allies', respectively. Erdogan is also persisting in the issue of ordering the purchase of S-400 air defence missiles from Moscow and has even hinted to buy more Russian equipment. Recently, Russian-Turkish naval exercises in the Black Sea have been announced.¹¹ There is little hope for a breakthrough in the relations with Washington anytime soon.

In the meantime, several European countries are experiencing Ankara's 'long arm' of influencing Turkish minorities within their borders. Germany and the Netherlands have experienced

10 The Kurdish acronym of the People's Defence Units.

11 Dorian Jones, 'Turkish-Russian Military Cooperation Deepens Amid US-Turkish Tensions,' *VOA News*, 12 March 2019.

PHOTO BUNDESWEHR, TORSTEN KRAATZ

several incidents, in particular in the run-up to the Turkish presidential elections of June 2018. Pragmatic deals, such as the agreement with the EU to halt the influx of refugees and migrants from Turkish territory, are still possible, but the trend is that Turkey and Europe are increasingly drifting apart.

With regard to NATO, Turkey is showing a double face. On the one hand, the country continues to regard the Alliance as indispensable for its security, contributing to several NATO operations in the Middle East and in Kosovo. On the other hand, President Erdogan has openly questioned NATO membership if US sanctions are not lifted. Moreover, Turkish officers, appointed to positions in the NATO command chain before the 2016 coup, have been ordered to return to Turkey and

many of them, called 'Atlanticists' by Erdogan, have ended up in court accused of supporting the coup. The term 'Atlanticism' has a negative connotation in Turkey. Furthermore, a poll taken in 2017 showed that the Turkish population regards the US a bigger threat to the country's security than Russia or China.¹² There is also a serious danger of the Turkish military becoming less NATO-oriented and more pro-Russian.¹³ With his AKP party increasingly getting a grip on state institutions and generating considerable support among the population, the odds are in favour of the further 'Erdoganisation' of Turkey in the near future.

Conclusion

All in all, it seems that NATO as the cornerstone of European security is crumbling under the combined weight of Trump, the East-South divide and Turkey. Allied declarations and statements express the principles of solidarity and mutual support, but in reality the Alliance has become a family characterised by mistrust and serious tensions among its members. NATO has gone through several internal crises in its long history, from Suez (1956) via the French withdrawal from its command structure (1966) to the cruise missile debate in the 1980s. Today, it is facing several internal problems at the same time, while Russia is closely watching the weakening of the Trans-Atlantic Alliance. Most likely NATO will survive, but the question is what kind of alliance that will be. Closer defence cooperation among EU nations can certainly help to strengthen the Alliance, provided it is carried out not in competition, but in cooperation with NATO. The bottomline is that without a stepped-up European contribution, the future of NATO as a credible and effective defence alliance is at stake. ■

12 In 2017, 72 percent of the Turkish population considered the US a threat to Turkey compared to 44 percent in 2013. See: '72 percent of Turkish citizens see US as security threat' in: *Hürriyet Daily News*, 2 August 2017.

13 Yaprak Gürsoy and Ilke Toygür, *Turkey in and out of NATO? An instance of a turbulent alliance with western institutions* (Elcano Royal Institute, 11 June 2018).

Selling the Aceh War

The Dutch Justification of a War of Expansion against the Sultanate of Aceh

In 1873 the colonial government of the Dutch East Indies launched a military expedition against the Sultanate of Aceh. The expedition failed and a second expedition would soon follow. Sixty-nine bloody years later the conflict ended with the Japanese invasion of the Dutch East Indies. The Aceh War turned out to be the longest and bloodiest colonial war the Kingdom of the Netherlands ever fought. This article purports to provide in-depth knowledge on the justification of the first Dutch military expedition against Aceh. An analytical framework, based on ‘securitisation’ and complemented with speech act theory, framing theory, and rhetoric is used to analyse the correspondence between Dutch government officials and the Sultan of Aceh. This article proposes that the Acehnese ‘threat’ was securitised by the Governor General in the Dutch East Indies among the political elite in the Netherlands in order to circumvent standard political procedures in favour of colonial expansion in Northern Sumatra.

*Major S. de Winter MA**

On March 26, 1873 the colonial government of the Dutch East Indies presented the Sultan of Aceh with a declaration of war.¹ The ensuing,² According to the Dutch the initial military expedition was launched in response to the Sultan’s animosity towards the Dutch colonial government, the instability of the Acehnese Sultanate, and the subsequent threat to the stability of Northern Sumatra. In short, considerations of sovereignty and self-defence

drove the Dutch to war. But was this really the case? Did the Sultan of Aceh pose a real threat to the security of the Dutch colony in Northern Sumatra? It is more likely the Dutch colonial government dramatised the threat of the Acehnese Sultanate to justify a war of colonial expansion. To support this theory in-depth knowledge on the justification of the Dutch military expedition against Aceh in 1873 will be provided.

In order to understand the justification of the war against Aceh I will first focus on the historical context, the prelude to war. The next section clarifies the employed method of research followed by a section in which the scope of this research is defined. The main part of this article contains three sections analysing the justification of the Aceh War through three different lenses of the research framework. A summary of the results, that serves to defend the aforementioned theory, concludes this article.

* Sjoerd de Winter is a staff officer for safeguarding processes at the Integration Department of the Dutch Army. Before that he worked at 11 Infantry Battalion ‘Garde Grenadiers & Jagers’ and at 12 Infantry Battalion ‘Regiment Van Heutsz’.

1 The original text of the *Oorlogsmanifest* is available on the internet as part of the booklet *Officieele Bescheiden betreffende het ontstaan van den Oorlog tegen Atjeh in 1873*: https://digitalcollections.universiteitleiden.nl/view/item/129726?solr_nav%5Bid%5D=75d1bfa30862b7287b74&solr_nav%5Bpage%5D=24&solr_nav%5Boffset%5D=17.

2 The opinions on the duration of the war differ. Some authors argue that the war ended in 1903, while others argue that Aceh was conquered by 1913. However, most authors agree that the insurgency was never completely defeated until the Japanese invasion of the Dutch East Indies in 1942. I consider the Aceh War to be a protracted conflict that raged in various manifestations between 1873 and 1942.

Historical context

As early as 1599 the first Dutch merchants came in contact with the Sultanate of Aceh in the northern part of the island of Sumatra. A few years after the small merchant fleet of the De Houtman brothers had visited Aceh, the Dutch established trade with the Sultanate's landlords.³ But the Dutch were not alone. The early merchants and their successors of the Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) had to compete with predominantly English traders from the British East India Company. To define their respective spheres of influence the British and Dutch signed several treaties regulating free trade and shipping. The first Treaty of London, signed in 1814, merely restored Dutch rule over its former colonies in the East Indies after the British had seized them during the Napoleonic Wars. In 1824 both countries signed a second treaty in London, the Sumatra Tractate, in which Great Britain agreed to abandon its claim on territories in Sumatra. In exchange the Dutch were to safeguard Aceh's independence and had to guarantee free commerce and shipping along the coast of Sumatra.⁴ Subsequently, in 1857 Dutch and Acehnese representatives signed a bilateral treaty on 'Commerce, Peace, and Friendship' that settled their relations and addressed issues regarding Dutch colonial expansion on Sumatra and Acehnese piracy along the coast.⁵ Nevertheless, piracy remained a threat to commerce in the coastal waters of Northern Sumatra.⁶ According to the Sumatra Tractate the Dutch colonial government had to act firmly against this threat coming from Aceh.

Despite the 1824 Anglo-Dutch treaty the Sultan tried to re-establish relations with an old ally, the Ottoman Empire, in 1868 by sending his most prominent adviser to Constantinople.⁷ The goal was to have the Ottoman Sultan declare Aceh a protectorate of the Ottoman Empire to rule out Dutch or British dominance. The diplomatic mission failed. With the Suez Canal completed in 1869 the most important shipping route to the Indies ran along the coast of Northern Sumatra. Thus control over the coast of Aceh became ever more important to the Dutch and British.⁸ In 1871 the Netherlands and

PHOTO BEEELDBANK NIMH

Heavy fighting between Dutch colonial troops and Acehnese warriors at the Mesigit during the first Dutch military expedition in Aceh

Great Britain signed a third treaty. In the Second Sumatra Tractate both countries agreed that the Dutch could advance their sovereign claims over Aceh in exchange for free shipping and commerce for British traders on the island of Sumatra.⁹ Thus, according to the Dutch and British Aceh was finally brought under Dutch sovereign rule.

The direct cause for the first military expedition against Aceh lies in an attempt by the Acehnese Sultan, Aladdin Mahmoud Shah, to establish political relations with other foreign powers. The political move by the Acehnese was understandable considering increasing Dutch attempts to bring the Sultanate under its control. This time Acehnese envoys approached the Italian and American consulates in Singapore. The Dutch Consul General W.H. Read in Singapore made the 'act of treason' public on February 20

3 A. Stolwijk, *Atjeh: het verhaal van de bloedigste strijd uit de Nederlandse koloniale geschiedenis* (Amsterdam, Prometheus, 2016).

4 P. van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*, (Amsterdam, De Arbeiderspers, 1969).

5 Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*.

6 Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*; Stolwijk, *Atjeh: het verhaal van de bloedigste strijd*.

7 Stolwijk, *Atjeh: het verhaal van de bloedigste strijd*.

8 H.W. Van den Doel, *Het Rijk van Insulinde* (Amsterdam, Prometheus, 1996).

9 P. van 't Veer, 'Atjeh 1873: een oorlog op papier', in: *De Gids* 130 (1967) (3) 166.

A 19th-century Dutch map of Aceh: after the conquest of the region in 1913 an armed insurgency lingered on until the Japanese invasion in 1942

SOURCE: WINKLER PRINS/NIMH

1873 in a letter to the General Secretary of the Dutch East Indies.¹⁰ Under the influence of the Minister of Colonies I.D. Fransen van de Putte the Vice President of the Council of the East Indies, F.N. Nieuwenhuijzen, was appointed as Commissary for Aceh by Governor General J. Loudon.¹¹ Whereas the latter reported to Minister Fransen van de Putte, the new Commissary Nieuwenhuijzen was accountable to Governor General Loudon. As Minister of Colonies in 1861, Loudon was strongly opposed to further expand the Dutch colony in the East Indies.¹² Nevertheless, it was he as Governor General who stressed the urgency for a strong ultimatum to Aceh among the political elite in the Netherlands twelve years later. Fransen van de Putte, in his second tour as Minister of Colonies, was not fully convinced of the sensibility of Loudon's proposed course of action.¹³ Nonetheless, on March 22, 1873 Commissary Nieuwenhuijzen wrote a letter to the Sultan asking him to clarify his actions. The Sultan's indistinct reply to this letter, as well as to a second letter dated March 24, prevented further disagreement between Loudon and Fransen van de Putte.¹⁴ On March 26, 1873, on board his majesty's steamer Citadel van Antwerpen off the coast of Aceh, Commissary Nieuwenhuijzen wrote a manifesto of war (*Oorlogsmanifest*) to the Sultan. In this document the government of the Dutch East Indies stated it would resort to 'forceful means to safeguard the state of affairs in both its general commercial interest as well as the demands of her own security in Northern Sumatra.'¹⁵ The result of Nieuwenhuijzen's *Oorlogsmanifest* was a protracted conflict that was to last for almost seventy years and allegedly took the lives of a 100,000 Acehnese and Dutch.¹⁶

10 W.H. Read was from Scottish descent.

11 Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*.

12 Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*, 15.

13 Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*.

14 Van 't Veer, 'Atjeh 1873'.

15 F.N. Nieuwenhuijzen, *Oorlogsmanifest*, dd. 26 maart 1873.

16 A.J.S. Reid, *The Blood of the People. Revolution and the End of Traditional Rule in Northern Sumatra* (Singapore, NUS Press, 2014); Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*.

- 17 The letters, among other official documents, were published by the Dutch government in 1881 as part of the aforementioned booklet *Officieele Bescheiden betreffende het ontstaan van den Oorlog tegen Atjeh in 1873*. https://digitalcollections.universiteitleiden.nl/view/item/129726?solr_nav%5Bid%5D=75d1bfa30862b7287b74&solr_nav%5Bpage%5D=24&solr_nav%5Boffset%5D=17.
- 18 The first letter dates from February 25: Loudon, Brief van 25 Februarij 1873, la. P. no. 13, Kabinet-geheim. The appendix contains further evidence for the perceived treacherous act of the Acehnese envoys in Singapore. Read, Brief van den Consul-Generaal te Singapore aan den Algemeenen Secretaris van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, dd. 20 Februarij 1873, no. 25. The second letter dates March 4 1873: Loudon, Brief van 4 Maart 1873, 1a. R. no. 14, geheim. This letter is accompanied by two appendices containing instructions for the diplomatic mission of Commissary Nieuwenhuijzen by Council of the Dutch East Indies and an extract from a letter of the Ruler of Riouw D.W. Schiff who confirms the Acehnese treason in Singapore. The third and final letter from Loudon to Fransen van de Putte before the opening of hostilities was send on March 14: Loudon, Brief van 14 Maart 1873, la. W. no. 1V, Kab. Geheim. This letter contained five appendices, including two additional letters from Consul General Read: Read, Extract uit een brief van den Consul-Generaal Read aan den Gouverneur-Generaal Loudon, dd. 3 Maart 1873; Read, Extract uit een brief van den Consul-Generaal READ aan den Gouverneur-Generaal Loudon, dd. 6 Maart 1873, two letters from the American consul in Singapore: Studer, Brief van den Amerikaanschen Consul te Singapore voor den sjabandar van Atjeh; Studer, Instructie te Singapore voor Tongkoe Mohamad Ariffin opgesteld, and a letter from Tonkoe Mohamad Ariffin one of the Acehnese envoys visiting Singapore who unmasked the 'treacherous' Sultan to the Dutch: Brief van Tongkoe Mohamad Ariffin aan den resident van Riouw, dd. 3 Maart 1873.
- 19 According to the March 14 letter to Minister Fransen van de Putte, Nieuwenhuijzen was instructed by Loudon, at the request of the Minister, not to use the defence of Dutch sovereignty in Sumatra publicly as an argument for war: 'Souvereiniteit moet uitvloeisel zijn van onderhandelingen of van oorlog, maar kan wogens indruk naar buiten niet als eerste eisch ruw weg (sic) op den voorgrond worden gesteld.' Loudon, Brief van 14 Maart 1873, la. W. no. 1V, Kab. Geheim.
- 20 F.N. Nieuwenhuijzen, Brief van den Gouvernements-Commissaris voor Atjeh aan den Gouverneur-Generaal, 26 Maart 1873.
- 21 F.N. Nieuwenhuijzen, Brief van den Gouvernements-Commissaris aan den Sultan van Atjeh, dd. 22 Maart 1873; F.N. Nieuwenhuijzen, Brief van den Gouvernements-Commissaris aan den Sultan van Atjeh, dd. 24 Maart 1873.
- 22 Syah, Brief van den Sultan aan den Gouvernements-Commissaris, dd. 23 Maart 1873; Syah, Brief van den Sultan aan den Gouvernements-Commissaris, dd. 25 Maart 1873.
- 23 B.G. Buzan, O. Wæver & J.H. de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis* (London, Lynne Rienner Publishers, 1998); T. Balzacq et al., *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve* (Oxon, Routledge, 2011) 1-30; P. D. Williams et al., *Security Studies: An Introduction* (Oxon, Routledge, 2013) 63-76; J. L. Austin, *How to do things with words* (Cambridge, Harvard University Press, 1975); J. Butler, *Frames of War: When Is Life Grievable?* (London, Verso, 2010); M. Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations* (New York, Basic Books, 2006); S. Leith, *You talkin' to me? Rhetoric from Aristotle to Obama* (London, Profile Books, 2012); K. Parry, 'Images of Liberation? Visual framing, humanitarianism and British press photography during the 2003 Iraq invasion', in: *Media, Culture & Society* 33 (8) (2011) 1185-1201; J. Huysmans, 'What's in an act? On security speech acts and little security nothings', in: *Security Dialogue* 42 (4-5) (2011) 371-383.
- 24 Balzacq, *Securitization Theory*, 3.
- 25 Buzan, Wæver & De Wilde, *Security*, 21.

Research scope

The *Oorlogsmanifest* is part of a carefully selected set of seventeen letters regarding the Dutch declaration of war.¹⁷ The letters were written between the Minister of Colonies and the Governor General of the Dutch East Indies on the one hand and between the Sultan of Aceh and the Commissary for Aceh on the other. They are divided into two corresponding categories. The first category comprises three letters with eight appendices from Governor General James Loudon in Batavia to the Minister of Colonies Isaïc Dignus Fransen van de Putte in the Hague.¹⁸ Loudon's letters, classified as secret cabinet documents, reveal an enormous amount of information on the cause of the war, the underlying motives, and the Dutch attitude towards the Acehnese leadership.¹⁹ More importantly, these letters are to be seen as the internal speech act aimed at the political elite in the Hague. The second category of texts is defined as the external part of the speech act and is presented in the form of diplomatic correspondence between Commissary Nieuwenhuijzen and the Sultan of Aceh. Their correspondence is reproduced in a letter from the former to Governor General Loudon dated March 26.²⁰ The appendices to this letter are two letters from the Commissary to the Sultan in which he asks for full compliance with the Dutch demands,²¹ two replies from the Sultan,²² and the actual manifesto of war.

Methodology

A literature study provided a research framework based on securitisation theory and aided by speech act theory, framing theory, and classical rhetoric.²³ Within this framework the concept of securitisation is employed as a starting point, while speech act theory, framing theory, and rhetoric are employed as instruments to demonstrate securitisation. Balzacq defines securitisation as 'a set of interrelated practices, and the processes of their production, diffusion, and reception/translation that brings threats into being.'²⁴ Buzan, Wæver, and De Wilde argue that 'the invocation of security has been the key to legitimising the use of force.'²⁵ According to

them securitisation is the process in which an issue of public debate is escalated beyond conventional political rules by presenting it '...as an existential threat, requiring emergency measures...'²⁶ The essential element of 'existential threat' in their definition should be noticed as well as the requirement that the audience accepts the existential nature of the threat.²⁷ If a security issue is presented as existentially threatening without the audience accepting it as such they call this a 'securitising move'.²⁸ In this article I follow Buzan, Wæver and De Wilde's definition of securitisation.

Securitisation works through the use of speech acts,²⁹ frames and narratives, and rhetoric.³⁰ According to Buzan, Wæver and De Wilde speech act theory is the primary vehicle through which the concept of securitisation takes place. Framing theory is employed as a second instrument to explain how frames and narratives position speech acts. Rhetoric is the final instrument through which the notion of an existential threat is conveyed to an audience. If we are to prove that the Acehese threat was securitised we need to confirm the use of speech acts, frames and narratives, and rhetoric by the Dutch colonial government. Studying the written correspondence between the four key players by way of the research framework will reveal the techniques employed by the Dutch colonial government to justify its military expedition against Aceh. Thus, speech act theory, framing theory, and rhetoric provide the necessary instruments to determine whether the Acehese threat was actually securitised. For each instrumental theory separate research criteria are defined in the first paragraphs of the following three sections.

Speech Acts

The student of speech act theory is aware of the power of discourse in creating reality and moulding truth with words. Speech acts are 'forms of representation that do not simply depict a preference or view of an external reality but also have a performative effect.'³¹ A speech act invokes a truth by uttering what J.L. Austin

PHOTO NATIONAAL ARCHIEF/COLLECTIE SPAARNESTAD

Minister of Colonies Isaïc Dignus Fransen van de Putte

calls 'performative sentence[s]'.³² Performatives, like 'I declare war', do not describe a phenomenon or state a fact, they perform an act. Such 'acts' in a speech act suggest the ability of language not only to reflect on the world but also to engage in its construction.³³ Whether a security issue is actually constructed can be determined by the textual analysis of a speech act.³⁴ What we are looking for in a speech act

26 Ibidem, 23-24.

27 Ibidem.

28 Ibidem.

29 Ibidem, 26: 'the process of securitisation is what in language theory is called a speech act'.

30 According to Buzan, Wæver and De Wilde rhetoric is the distinguishing feature of securitisation.

31 Williams & Paul, *Security Studies*, 72-73.

32 Austin, *How to do things with words*, 6.

33 Huysmans, 'What's in an act?', 373.

34 Buzan, Wæver & De Wilde, *Security*, 25: 'to study securitisation is to study discourse and political constellations.'

PHOTO BEELDBANK NIMH

Major General Köhler, the commander of the first Aceh expedition, was killed during the fighting

are three types of ‘units of security analysis’ and three ‘facilitating conditions’ in order to confirm whether an issue is securitised or not.³⁵

The authors of the Copenhagen School advance the term ‘facilitating conditions’ to explain how securitisation takes place through a speech act. First and foremost, a speech act is conveyed

through the use of ‘accepted conventional procedures’ pertaining to the language and grammar of security.³⁶ Secondly, a successful speech act must be performed by ‘an actor with authority’ in a security matter. And thirdly, the actor must refer to ‘specific features of a security issue’ for it to be accepted by an audience as existentially threatening.³⁷ In addition to the three facilitating conditions each speech act involves three types of units: a securitising actor, a functional actor, and a referent object. Only when a securitising actor succeeds in convincing a functional actor

35 Ibidem, 32.

36 Austin, *How to do things with words*, 26; Buzan, Wæver & De Wilde, *Security*, 33.

37 Buzan, Wæver & De Wilde, *Security*, 25.

(an audience or third party with significant influence in the security issue) of an existential threat to a referent object will securitisation be successful.³⁸ The three required units of security analysis together with the three facilitating conditions that shape an existential threat form our research criteria to examine securitisation of the Aceh case.³⁹

Commissary Nieuwenhuijzen's manifesto of war and accompanying letters to the Sultan are to be regarded as a securitising move rather than a securitising speech act. First, the textual analysis of the *Oorlogsmanifest* produces ambiguous results with regard to the functional actors. Being the author of the *Oorlogsmanifest* Commissary Nieuwenhuijzen is the logical securitising actor. As such, he designates British and Dutch merchants and the Dutch colonial government as referent objects that are threatened by the Acehnese.⁴⁰ According to Nieuwenhuijzen general interests of commerce and shipment are threatened in the economic sector by mutual disputes and hostilities between subordinate states of the Acehnese Sultanate. With regard to the political sector he states that it has become impossible for the Dutch colonial government to guarantee security for Northern Sumatra without resorting to forceful measures against Aceh. In the *Oorlogsmanifest* Nieuwenhuijzen addresses primarily the Sultan and secondary the Western consuls in Singapore as functional actors.⁴¹ Nevertheless, the Sultan is an odd functional actor since he himself is perceived to be the cause of the security issue at hand. In addition, the Western consuls in Singapore were in no position to influence political decision-making by the Dutch colonial government since the latter already decided to commence hostilities. Therefore, the *Oorlogsmanifest* is ambiguous with regard to the units of security analysis and specifically considering its functional actor or audience.

Second, the *Oorlogsmanifest* fails to meet the three facilitating conditions since Nieuwenhuijzen is unable to persuade his audience of the existential nature of the threat. Although Commissary Nieuwenhuijzen had been given the

Nieuwenhuijzen is unable to persuade his audience of the existential nature of the threat

authority to declare war on Aceh,⁴² and despite his use of conventional security grammar,⁴³ the threat of the Acehnese instability is not directly aimed at the Dutch colonial government. To construct an existential threat Nieuwenhuijzen would have had to advance foreign threats to the Dutch sovereign claim on Sumatra. However, Loudon explicitly forbade him to do so.⁴⁴ Since the *Oorlogsmanifest* remains ambiguous on the functional actors and fails to construct an existential threat it has to be regarded as a securitising move instead of securitisation.

A textual analysis of Governor General Loudon's letters to the Minister of Colonies Fransen van de Putte produces different results. As Governor General Loudon certainly would have acted as the appropriate securitising actor with the right amount of authority to decide on matters of state. In fact, it is Governor Loudon who

38 For a detailed explanation of the notion of 'existential threat' and the elements 'referent object' and 'securitising actor' see Buzan, Wæver & De Wilde, *Security*, 21-23, 33-42.

39 Buzan, Wæver & De Wilde, *Security*, 35.

40 Nieuwenhuijzen, *Oorlogsmanifest*.

41 Nieuwenhuijzen consequently send the manifesto to the consulates of the Western powers residing in Singapore. F.N. Nieuwenhuijzen, March 26 letter to Governor General Loudon.

42 Nieuwenhuijzen, *Oorlogsmanifest*: 'Verklaart uit kracht van de magt en bevoegdheid, aan hem door de Regering van Nederlandsch Indië verleend, in naam van die Regering, den oorlog aan den Sultan van Atjeh.'

43 Nieuwenhuijzen, *Oorlogsmanifest*: '...de eischen van hare eigene veiligheid in noordelijk Sumatra....' Moreover, Nieuwenhuijzen mentions the Acehnese hostile attitude and the Sultan's disloyalty, perceived preparations for war, and his reluctance, indifference, and inability to restore peace and order.

44 Loudon, Brief van 14 maart 1873.

instructs Commissary Nieuwenhuijzen how to correspond with the Sultan of Aceh.⁴⁵ In contrast to the *Oorlogsmanifest*, Loudon's letters produce an unambiguous functional actor: the Dutch Cabinet. The political elite in the Hague certainly would have been able to 'significantly influence decisions in the field of security' with regard to the Acehnese question.⁴⁶ In case of Loudon's letters the referent object is the Dutch colony in the East Indies since he tries to persuade Minister Fransen van de Putte of the 'urgent' necessity to act 'forcefully' to the threat of 'foreign influences and elements' against Dutch sovereign claims on Sumatra. We can conclude that Loudon's letters are unambiguous with regard to the units of security analysis.

Loudon's internal speech act also meets the three facilitating conditions of securitisation. First, we have already shown that Loudon was perceived to speak with authority on the security issue concerning Aceh by his audience. Secondly, he uses utterances belonging to the accepted security grammar by advancing that the existence of the Dutch colonies is threatened. Moreover, Loudon explains his decision to convene an 'extraordinary meeting' of the colonial government.⁴⁷ He reasons that there is an 'advanced urgency' to act timely, and that there is no time to wait for 'mathematical certainty'.⁴⁸ Furthermore, Loudon depicts the threat of foreign intervention in Aceh as the sword of Damocles hanging over the heads of the colonial elite in the coming years if it is not confronted timely by a 'military show of force'.⁴⁹ Thirdly, Loudon constructs the Acehnese threat through the use of specific

threatening features such as the treacherous nature of the Acehnese leaders and their 'ambiguous politics'.⁵⁰ If the Cabinet fails to grasp that a point of no return has been reached, and refrains from a timely response in the way that Loudon proposes, it will lead to 'all sorts of great difficulties and eventually the loss of Sumatra'.⁵¹ Moreover, Loudon considers the financial expenses of the proposed military expedition justified by the premise that delaying military action would only result in more expenses and a larger loss of lives in later expeditions.⁵² Thus, Governor General Loudon succeeds in constructing an existential threat whilst proposing war as the only viable option left to the Dutch Cabinet.

The textual analysis therefore discloses that Loudon's intentions can be considered as a securitisation of the Acehnese question among the Dutch political elite. On the other hand, Nieuwenhuijzen's *Oorlogsmanifest* fails to communicate an existential threat to the appropriate functional actors. Therefore, I regard Loudon's letters as the securitising speech act while Nieuwenhuijzen's correspondence is to be considered as the justifying speech act.

Frames and narratives

For a speech act to be convincing it is important to position it within a common framework of reference. Frames limit the public debate by establishing 'the sensuous parameters of reality itself'.⁵³ By emphasising certain aspects of a security issue, other points of view on the matter are intentionally omitted. Therefore, framing is used as a technique to manipulate the public discourse on an event 'in which certain aspects of reality are promoted over alternatives'.⁵⁴ The frames used by Loudon and Nieuwenhuijzen are embedded in a broader political context, or narrative.⁵⁵ In the second half of the 19th century the political context in the Netherlands was characterised, among others, by a legalistic and moralistic approach to international relations in general and the rise of modern imperialism regarding its colony in the

45 Loudon, *Instructie voor den Gouvernements-Commissaris voor Atjeh*.

46 Buzan, Wæver & De Wilde, *Security*, 36.

47 Loudon, Brief van 25 Februarij 1873

48 Loudon, Brief van 4 Maart 1873.

49 Loudon, Brief van 4 Maart 1873.

50 Loudon, Brief van 25 Februarij 1873.

51 Loudon, Brief van 14 Maart 1873.

52 Loudon, Brief van 25 Februarij 1873.

53 Butler, *Frames of War*, xi.

54 Parry, 'Images of Liberation?', 1188.

55 Parry, 'Images of Liberation?', 1189. The societal level is what Parry calls 'the broader context of a chosen period of time'.

East Indies.⁵⁶ Therefore, we assume that the speech acts by Loudon and Nieuwenhuijzen are presented along the narratives of the just war tradition and imperialism.

Just war doctrine explains when war is criminal and when it is lawful.⁵⁷ In his book *Just and Unjust Wars* Michael Walzer explains how the moral judgment of war evolved over time into an international legal framework that informs people about the legality of war.⁵⁸ The 'legalist paradigm' stresses the necessity to resist and punish the violation of territorial integrity and political sovereignty as the basic rights for states.⁵⁹ In short, just war theory regards war only permissible in self-defence. The concept of imperialism is at odds with just war theory. By examining imperialism as a narrative to frame the war against Aceh, this article turns to the work of Elsbeth Locher-Scholten on colonial expansion in the East Indies.⁶⁰ She argues that early theories of imperialism regard economic incentives and interests of capitalists as the primordial motives for imperialistic expansion. Dutch imperialism in the 1870s can best be seen as a reaction to both 'the development of the world market' and the desire of other Western powers to expand their colonial possessions.⁶¹ In short, imperialism was driven by economic incentives and the inclination to compete with other (colonial) empires over unconquered territory.

The textual analysis shows that Commissary Nieuwenhuijzen was keen to stress the hostile attitude of the Sultan and the instability of the Sultanate as a threat to Dutch security in Northern Sumatra. The *Oorlogsmanifest* implies that without forceful means the Dutch colonial government would no longer be able to safeguard its own security in Northern Sumatra. In other words, the military expedition is just because it is launched in self-defence. According to Nieuwenhuijzen, it is the unwillingness and inability of the Acehnese Sultan to restore peace and order in his realm and his apparent preparations for war that provided the colonial government with a legitimate reason to use force. Moreover, Nieuwenhuijzen emphasises the righteousness of the war by stating that several

PHOTO BEELDBANK NIMH

Fighting during the first military expedition to Aceh

Acehnese subordinate states requested protection by the Dutch colonial government from the Sultan. A close inspection of Loudon's letters to the Minister of Colonies results in a slightly different and more aggressive rationale for war. Although Loudon also strengthens his plea with an appeal to self-preservation he reasons that a declaration of war would legally prevent an American intervention in Aceh and would safeguard the Dutch sovereign right to control Aceh.⁶² He argues that if Aceh was to refuse Dutch demands, the Dutch could resort to stronger demands 'once the weapons have been revealed'.⁶³ While Loudon underlines the threat of foreign intervention to Dutch political sovereignty, Nieuwenhuijzen emphasises the threat posed by the Sultanate to the security of

56 J.C. Boogman, 'Achtergronden en algemene tendenties van het buitenlands beleid van Nederland en België in het midden van de 19e eeuw', in: *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 76 (Utrecht, 1962) 43-73; M. Kuitenbrouwer, 'Het imperialisme-debat in de Nederlandse geschiedschrijving', in: *BMGN Low Countries Historical Review* 113 (1998) (1) 56-73; E. Locher-Scholten, *Sumatran Sultanate and Colonial State: Jambi and the Rise of Dutch Imperialism, 1830-1907* (Ithaca, Cornell University Press, 2004).

57 Walzer, *Just and Unjust Wars*, 59.

58 Walzer, *Just and Unjust Wars*.

59 For a detailed explanation of the legalist paradigm see M. Walzer, *Just and Unjust Wars*, 61-62.

60 E. Locher-Scholten, *Sumatran Sultanate and Colonial State*.

61 À Campo as cited in Locher-Scholten, *Sumatran Sultanate and Colonial State*, 26.

62 Loudon, Brief van 25 Februarij 1873; Loudon, Brief van 4 Maart 1873.

63 Loudon, Brief van 4 Maart 1873, 1a. R. no. 14, geheim.

Loudon continuously refers to the Dutch sovereign claim on Sumatra and the Sultan's refusal to accept Dutch authority

the Dutch colony itself. Since Loudon specifically appeals to the violation of political sovereignty and Nieuwenhuijzen strongly advances the necessity to react in self-defence we can establish that both tried to frame the military expedition as a just war.

The textual analysis of Nieuwenhuijzen's letters to the Sultan shows no sign of reference to an imperialistic narrative. Although he does mention the Dutch interests of commerce and shipment and vaguely speaks of the attempts to establish 'amicable relations' with Aceh, the *Oorlogsmanifest* does not frame the war as a matter of imperialism.⁶⁴ Loudon's underlying correspondence with the Minister of Colonies in turn is full of imperialistic speech. Throughout his letters he continuously refers to the Dutch sovereign claim on Sumatra and the Sultan's refusal to accept Dutch authority. Furthermore, by using phrases such as 'Dutch existence on - and possession of Sumatra' and advancing arguments for a forceful response to Italian and American attempts to establish relations with

the Sultan, Loudon displays an imperialistic view on the Acehnese question.⁶⁵

In sum, both Nieuwenhuijzen and Loudon try to frame the war according to the just war doctrine. Yet only Loudon employs the imperialistic narrative to justify the war in his correspondence with the Dutch government in the Hague. Whereas the military expedition is publicly framed as a war in defence of the Dutch colony on Sumatra, it is framed among elite political circles as a natural imperialistic reaction to growing commercial interests and foreign tendencies to colonial expansion.

Rhetoric

As the unsurpassed instrument to influence an audience, rhetoric comprises the third and final analytical element of the textual analysis. Rhetoric, according to Sam Leith is 'the art of persuasion.'⁶⁶ Before we can analyse what gave the words of Nieuwenhuijzen and Loudon their persuasive appeal, we must first understand how rhetoric works. Rhetoric, Leith says, 'consists of five parts: invention, arrangement, style, memory, and delivery.'⁶⁷ We cannot examine the last two parts by means of a textual analysis. In addition, we presume the general style of the texts to be identical even if their purposes differ.⁶⁸ Therefore, the criteria for analysis are drawn from 'invention' and 'arrangement'. The next paragraph subdivides 'invention' into three subsequent criteria for analysing rhetoric and explains how a speech act is 'arranged' according to classical rhetoric.

Aristotle divided the process of invention into 'three different lines of argument, or persuasive appeal': ethos, logos, and pathos.⁶⁹ Ethos pertains to the appeal to authority by the speaker and the way he seeks to connect with his audience.⁷⁰ Logos is the appeal to reason by sounding logical through the use of premises, commonplaces, analogies, and generalisation.⁷¹ Pathos is the appeal to emotion.⁷² In order to be able to find authority, reason, and emotion in a speech act we must first know where to find them. Leith argues that a speech act is arranged

64 Nieuwenhuijzen, *Oorlogsmanifest*.

65 Loudon, Brief van 25 Februarij 1873.

66 Leith, *You talkin' to me?*, 1.

67 Ibidem, 43.

68 All documents are written in the grand style, lacking any form of humour, and deficient of figurative speech. The only difference between the *Oorlogsmanifest* and the other documents is that the manifesto of war is written in the past tense, except for the actual declaration of war in the last sentence, and containing a certain rhythm by reciting the consecutive arguments for war. See Leith, *You talkin' to me?*, 2012, 117-113 for an exposition on style.

69 Leith, *You talkin' to me?*, 47. See pages 45-77 for an excellent overview of the three parts of rhetoric.

70 Ibidem.

71 Ibidem.

72 Ibidem, 66.

according to six consecutive components: exordium, narration, division, proof, refutation, and peroration.⁷³ The strongest appeal to authority is to be found in the exordium or introduction.⁷⁴ The appeal to reason is primarily found in the proof and refutation, while emotion is predominantly found in the peroration or conclusion. For the sake of conciseness I will not elaborate further on the six arrangements of a speech act, since we now know to look for authority, reason, and emotion in the introduction, proof, refutation, and conclusion of a speech act. With this knowledge I will first examine Commissary Nieuwenhuijzen's letters before studying Governor General Loudon's correspondence.

Nieuwenhuijzen appeals to his audience by stating his authority as the Commissary for Aceh. In fact, in his first letter to the Sultan he explains that he has been delegated on behalf of the colonial government to negotiate with the Sultan.⁷⁵ Nieuwenhuijzen appeals to reason by advancing in his manifesto two arguments in support of the justification of war. First, he argues that the repeated attempts of the colonial government to establish amicable relations with the Acehnese leadership in order to maintain peace and stability in the archipelago have been met with reluctance and indifference and an inability of the Acehnese rulers to change their course. Second, the Dutch sympathetic advances are met with 'far-reaching disloyalty'.⁷⁶ The appeal to reason is supported by a refutation based on the premise that the Sultan 'wilfully mocks' the colonial government and wishes to continue his bellicose point of view because he repeatedly fails to refute the grievances against him and publicly prepares for battle.⁷⁷

Furthermore, the premise that the rulers of Aceh lack good faith and are not to be trusted is based on the perceived violation of the 1857 treaty of 'Commerce, Peace, and Friendship', proving their disloyalty.⁷⁸ In his conclusion, Nieuwenhuijzen shapes the perception of his audience, without a strong appeal to emotion, by repeating that the Dutch can no longer refrain from forceful measures in order to safeguard 'the general interests of commerce and the demands of their own security in Northern Sumatra.'⁷⁹

PHOTO BEELDBANK NIMH

Governor General James Loudon

Unlike Nieuwenhuijzen, in his letters to the Cabinet, Loudon does not invoke his authority.⁸⁰ His appeal to reason also differs from Nieuwenhuijzen. According to Loudon, the

73 Ibidem, 82-83. For an overview of the proposed scheme of a speech see pages 88-106.

74 Ibidem, 82.

75 F.N. Nieuwenhuijzen, Brief van den Gouvernements-Commissaris aan den Sultan van Atjeh, dd. 22 Maart 1873.

76 Nieuwenhuijzen, *Oorlogsmanifest*.

77 Ibidem.

78 Ibidem.

79 Ibidem.

80 Nevertheless, in his February 25 letter Loudon emphasizes his authority to convene an extraordinary meeting of the Council of the Dutch East Indies and to decide upon the course of action against Aceh.

Subjugation of the Acehese Sultan to General J.B. van Heutsz

true argument for military intervention in the Sultanate of Aceh is to exclude ‘foreign influences and elements from Northern-Sumatra.’⁸¹ In his February 25 letter Loudon justifies his decision to force war upon Aceh on the premises that a strong military display of power will persuade the Acehese to revert to peaceful solutions and that without such forceful measures the threat of foreign intervention will remain a challenge to Dutch sovereignty and dignity.⁸² Loudon also uses the analogy of the French-German war of 1870 to

persuade Minister Fransen van de Putte that the declaration of war does not necessarily have to be followed by a direct opening of hostilities.⁸³ With respect to the appeal to emotion Loudon, in contrast to Nieuwenhuijzen, makes an extraordinary moving plea to justify the course of action taken by the colonial government against Aceh. He accuses the Acehese of ambiguous politics towards the colonial government and argues that Aceh will remain a weak spot to the Dutch as long as its leaders do not recognise Dutch sovereignty. Therefore, he insists on a military solution to present possible foreign interveners with a *fait accompli*. Only a rapid military action offers a chance on keeping Sumatra pacified without having to send an even larger force in the future. After all ‘Aceh

81 Loudon, Brief van 25 Februarij 1873.

82 Ibidem.

83 Loudon, Brief van 4 Maart 1873.

PHOTO NATIONAAL ARCHIEF/COLLECTIE SPAARNESTAD

has cast the die' and it is now up to the Dutch to defend their dignity with force.⁸⁴

The textual analysis shows that both Nieuwenhuijzen and Loudon employ specific rhetorical techniques to persuade their audiences of the necessity of war. However, differences in the use of rhetoric were found. Whereas Nieuwenhuijzen had to make a strong appeal to character, Loudon obviously did not. Second, while Loudon could appeal to reason in securitising Dutch sovereignty in Sumatra, Nieuwenhuijzen could not out of political considerations. And third, whilst Loudon sought to move his audience by emotion Nieuwenhuijzen rather based his argumentation on reason.

Conclusion

This article has demonstrated that the Dutch colonial government securitised the threat of the Acehese Sultanate to justify a war of colonial expansion. Whereas the first military expedition was publicly justified as a war of self-defence by the colonial government, imperialistic motives prevailed. The speech act analysis reveals that Governor General Loudon was successful in securitising the Acehese question among the political elite in the Netherlands. Commissary Nieuwenhuijzen's public declaration of war on the other hand failed to pass the securitisation test and is to be regarded merely as a securitising move. The framing analysis discloses that the first military expedition was publicly framed as a just war in defence of the Dutch colony on Sumatra. However, internally the expedition was framed as an imperialistic reaction to growing commercial interests and foreign desires for colonial expansion in Aceh.

The rhetorical analysis discloses strong differences in the appeal to character, reason, and emotion. Those differences are most noticeable in the latter. Loudon sought to persuade his audience, the political elite in the Netherlands, with a strong emotional plea for a rapid reaction to prevent foreign intervention in Aceh and to safeguard commercial interests along its coast. The results show us that Governor General Loudon was able to construct an existential threat to the Dutch colony in Northern Sumatra. By securitising the threat of the Acehese Sultanate, the colonial government was able to circumvent normal political procedures in favour of a swift military expedition to expand its colony on Sumatra. ■

84 Loudon, Brief van 25 Februarij 1873.

‘Omschrijf de missie, geef vertrouwen en laat los’

Mart de Kruif over lessons learned en de militaire professie

‘Bizar gaaf, maar ook extreem slecht.’ Met twee uitersten vat Mart de Kruif tijdens een interview met de *Militaire Spectator* de missie samen die hij hem eind 2008 naar Afghanistan bracht. Generaal De Kruif gaf daar leiding aan een troepenmacht van voor onze begrippen ongekennde omvang: 45.000 militairen uit 24 landen. ‘Feitelijk kreeg een onbekende generaal uit het onbeduidende Nederland de vrijheid en het vertrouwen om de troepen daar in te zetten waar hij het nodig vond’, schrijft hij tien jaar later in zijn boek *Zandhappen*. Een jaar Afghanistan aan het hoofd van het Regional Command South van ISAF leverde De Kruif waardevolle lessen op, persoonlijk, politiek en militair. *Zandhappen* is een ode aan de militaire professie. Het biedt een roadmap naar de opbouw van een multinationale missie in conflictgebied en waardevolle tips voor de toekomst van de Nederlandse krijgsmacht. En het biedt bovenal *food for thought* voor wie in de politieke en militaire arena betrokken kan raken bij besluiten waarin leven of dood een rol spelen.

Anke Hoets en Allard Wagemaker

Mart de Kruif beschrijft in zijn boek hoe hij van Afghanistan heeft leren houden: ‘Een mirakels mooi land, ik heb er een stukje van de hemel gezien.’ Ook de Afghanen heeft hij in zijn hart gesloten. Ze vormen een hard volk met andere mores, maar ook een trouw en gastvrij volk dat op zoek is naar vrede. Een volk dat zit ingeklemd tussen landen met andere agenda’s: Pakistan, India en Iran, China. De titel *Zandhappen* lijkt misschien wat oneerbiedig, maar is een kwinkslag naar het zand waaraan je in Afghanistan niet kunt ontkomen. ‘Zand was overal. Je kon wennen aan de hitte, je afschermen van de zon, maar zand vond jou altijd. Binnen en buiten, door alles heen.’¹

In die ‘zandbak’ landt De Kruif in oktober 2008. Hij neemt in Kandahar in het zuiden van Afghanistan het Regional Command South op zich, een gebied dat de provincies Kandahar, Helmand, Uruzgan (waar Nederland actief is), Nimroz, Zabul en Day Kundi omvat. Nederland krijgt de leiding eenvoudigweg omdat het onze beurt is; het commando roteerde tussen Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Canada. Maar dit keer stuit de commando-overdracht op terughoudendheid van de zijde van de Verenigde Staten, die op dat moment in Zabul in het zuiden en een groot deel van het zuidoosten actief zijn en het hele grensgebied met Pakistan onder controle willen krijgen. De scepsis van de Amerikanen is begrijpelijk: de rotatie valt min of meer samen met een Amerikaanse troepen-uitbreiding met 25.000 militairen die deze klus zouden moeten klaren. Ze houden liever zelf de

¹ Mart de Kruif, *Zandhappen. Generaal in Afghanistan* (Amsterdam, Uitgeverij Water, 2018).

Generaal De Kruif (rechts) tijdens een bezoek aan de Kajaki-dam in Afghanistan, februari 2009

FOTO MCD, FRITS JONGERMAN

touwtjes in handen. ‘Ik weet dat er in de VS tot op het hoogste niveau discussie is geweest over mijn benoeming. In de Amerikaanse cultuur krijg je niet zomaar het vertrouwen. Maar Peter van Uhm kende de commandant van ISAF, generaal David McKiernan, nog uit Heidelberg. Dan kom je op het informele netwerk en vertrouwen uit. Later heb ik me gerealiseerd dat dat ook de kracht is van de NAVO. Het feit dat wij mensen naar buitenlandse staven sturen, is niet voor de fun. Het is bouwen aan je netwerk en een vertrouwensband.’

Internationale ervaring onmisbaar voor militair van nu

Waarom De Kruif in Nederland werd aangezocht, is hem nooit helemaal duidelijk geworden. Hij heeft het Peter van Uhm, toenmalig Commandant der Strijdkrachten, ook niet willen vragen. Zeer waarschijnlijk hielp het dat hij een jaar had gestudeerd aan het United States Army War College. Kolonels worden er klaargestoomd voor hogere functies in de krijgsmacht. ‘Dankzij dat jaar zagen de

Amerikanen me als *one of us*.’ De Kruif was al langer bezig het ongelijk te bewijzen van de loopbaanadviezen in eigen land. ‘In onze krijgsmacht maak je in Nederland carrière, niet internationaal. Mij was eerder al afgeraden om in Hamburg een tweejarige opleiding *Generalstabsausbildung* te volgen. Dat zou me twee jaar van mijn loopbaan kosten. Maar ik vind het juist belangrijk dat je internationaal politieke richtlijnen goed kunt inschatten en daarmee kunt werken.’

De benoeming als commandant RC South kreeg mogelijk vanuit *courtesy* groen licht in Washington, maar je moet het ook waarmaken, benadrukt De Kruif. ‘Je wordt getoetst op je voorbereiding en je professionaliteit, zeker voorafgaand aan de missie. Ik heb extreem veel contact gehad met het Pentagon.’ De *mission command* vanuit de theorie naar de praktijk te brengen, noemt hij het meest verwonderlijke van zijn missie. Met de grootste zorgvuldigheid stelde hij zijn team samen, om te beginnen in Nederland, waar hij al snel extra ondersteuning kon gebruiken, omdat hij in de zes maanden voorafgaand aan het vertrek naar Afghanistan ook nog in Havelte het commando had.

FOTO US ARMY BRIAN JONES

De Nederlandse staf werd een multidisciplinair team van mensen met internationale ervaring en de capaciteiten om zelfstandig en als team in een internationaal werkveld te opereren. Daarnaast zocht De Kruif persoonlijk in alle deelnemende landen de beste mensen aan, militairen met internationale ervaring en vakkennis op wie hij vooral ook kon bouwen en vertrouwen. Hij reisde er zelf voor naar Engeland, Canada en de VS en sprak er een-op-een met de kandidaten. Alleen zo ontdek je of er een klik is en kweek je vertrouwen, is zijn visie. Zo had De Kruif in Afghanistan uiteindelijk de beschikking over een staf die vanuit alle invalshoeken meedacht, samengesteld uit de belangrijkste functionarissen van zijn eigen staf en de hoogste vertegenwoordigers van de landen die troepen leverden. De taak van dit team: ‘Bij ieder besluit dat we namen ons vooraf bewust te zijn van nationale posities, standpunten en gevoeligheden. Het is makkelijker vooraf te sturen, dan achteraf om vergeving te vragen.’

Met David McKiernan in Afghanistan: het moment waarop De Kruif namens Nederland het Regional Command South overnam, viel samen met een massale uitbreiding van Amerikaanse troepen

De Kruif is duidelijk voorstander van een zwaarder accent op internationale ervaring in het Management Development-beleid in de functies die er volgens hem toe doen, 'daar waar de scharnierpunten zitten, met aandacht voor zaken als vakkennis, taal, cultuur en netwerk'. Naast verbreding van kennis adviseert hij de kwaliteit van het middenmanagement in de Nederlandse krijgsmacht op te trekken naar masterniveau, opnieuw verwijzend naar het United States Army War College. Daar volgen jaarlijks honderden hoge officieren vanuit alle krijgsmachtonderdelen academisch onderwijs, samen met experts van de Amerikaanse ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken. Centraal in het onderwijs staat de vraag: wat betekent het als je politiek-strategisch gaat werken? De Amerikanen mixen zo het civiele en het militaire domein. 'Wij doen dat niet, we voegen militairen toe aan het civiele domein en leiden onze mensen op tot (bestuurlijke) specialisten. Hierdoor hebben we onvoldoende generalisten. Ik vraag me echt af of we onze mensen voldoende bagage meegeven om ze in het politiek-strategische domein te laten werken.'

Mensen, en dan vooral de kwaliteit van hun onderlinge interactie, zijn onmisbaar voor het succes van de krijgsmacht en haar taken. Volgens De Kruif wordt in de toekomstvisie van de landmacht de technologie te veel gezien als dé oplossing voor het tekort aan mensen. 'In de technologie moet je investeren, maar ik denk dat die de mens moet dienen. Kijk naar Vietnam, de mens blijft cruciaal. En we kunnen investeren in cyber, maar dan valt Poetin ons op de grond aan. We moeten het lef tonen om geweld in te durven zetten én om geen keuzes te maken. Op alles inzetten en ook conventioneel weer versterken en oefenen. Ik geloof niet dat het tekort aan mensen niet te fixen is. Wat mij betreft gaan we terug naar onze roots en baseren daar ons personeelsbeleid op. Denk bijvoorbeeld aan vrouwen en dienstrecht.'

Minder uniformiteit, meer diversiteit

Terug naar Afghanistan. De komst van Mart de Kruif en zijn team naar een gebied dat ruim

'Leg een zwaarder accent op internationale ervaring in het Management Development-beleid, met aandacht voor vakkennis, taal, cultuur en netwerk'

zeven keer zo groot is als Nederland en een 1.200 kilometer lange grens met Pakistan heeft, valt samen met de aanstaande, forse uitbreiding van de Amerikaanse militaire aanwezigheid. De VS overweegt een zogeheten *surge* waarbij – naar het voorbeeld van Irak – een enorme troepenmacht in één klap de Taliban van de kaart moet vegen. De Kruif weet precies waar hij de extra Amerikanen wil inzetten: in Helmand, waar de Taliban oppermachtig is en de ISAF-troepen denken in meters in plaats van kilometers als ze een stap buiten hun basis zetten. Zijn doel is onder zijn commando de omslag te maken van reageren naar acteren. Alleen dan wordt het mogelijk om de taakstelling te volbrengen: veiligheid brengen door de militaire situatie naar de eigen hand te zetten, de civiele wederopbouw stimuleren en de Afghaanse veiligheidstroepen opbouwen.

In een land als Afghanistan zijn de laatste twee niet eenvoudig, erkent De Kruif in zijn boek. 'Het was voor ons vrij eenvoudig om met militairen ergens een gebied schoon te vegen van de Taliban. Dat kon binnen drie dagen. Maar daarna moest er goed bestuur komen, moest er een bankwezen komen, de economie worden aangeslingerd, een systeem van rechtspraak komen, onderwijs en lokale veiligheid... Tot eind 2008 spraken we over een militaire operatie en keken we daarna naar opbouwen. Dat moesten

FOTO US NAVY / ARAMIS RAMIREZ

Voordat hij besluiten nam overlegde De Kruif, vrijwel dagelijks, met vertegenwoordigers van het Afghaanse leger en de lokale politie

we gaan omdraaien.’ Zijn beschrijving van de dagelijkse gang van zaken doet denken aan die van een diplomaat of van een CEO van een multinational: observeren, regisseren, delegeren, interveniëren en zich laten informeren. Maar ook partijen betrokken en tevreden houden en zichtbaar zijn op de werkvloer. Er was maandelijks overleg met de militaire Task Forces en Provincial Reconstruction Teams en met ngo’s, UNAMA, lokale leiders, gouverneurs en de Afghaanse regering. Op basis van die ervaringen mist De Kruif in de Nederlandse voorbereiding op internationale missies het contact met minder voor de hand liggende deskundigen. ‘Ons land is rijk aan kennis met universiteiten, TNO en Instituut Clingendael. Maar waar is de synergie? We zouden er over na moeten denken hoe je daar *out of the box* iets nieuws uit smeedt.’ Want aan de *usual suspects* heeft de oud-commandant tijdens zijn Afghaanse missie weinig gehad. ‘Afghanistan is heel moeilijk te begrijpen naar westerse normen. Ik zat elke dag aan tafel met leden van de Afghaanse politie en het leger. Maar een Afghaan zal altijd zeggen wat hij denkt dat je wilt horen. Ik heb dan ook veel geleerd van de antropologen, meer dan van zogenoemde landenexperts.’

‘Minder uniformiteit en meer diversiteit’, adviseert De Kruif. ‘Laat onze mensen eerst hun vak leren, ga dan naar de hele mens kijken en leer ze over grenzen heen kijken.’ Het militaire vakmanschap aanscherpen is overigens geen kwestie van antropologen en culturele adviseurs uitnodigen alleen. Vertrouwen is volgens De Kruif cruciaal. ‘We moeten in een veel eerder stadium mensen bij elkaar zetten zodat ze elkaar leren vertrouwen: politicus, militair en expert. Onze wereld zit inmiddels zo in elkaar dat je problemen alleen met een integrale aanpak oplost. Die omslag is nog niet gemaakt en dat baart me misschien wel de meeste zorgen.’ Hij wijst op de geschiedenis, waarin grote rijken als het Romeinse en Perzische rijk afbrokkelden toen de oprichters op hun lauweren gingen rusten en zich alleen nog op behoud van de status quo gingen richten. ‘Wij doen dat ook. We zijn enorm ontgaan als iets onze maakbare wereld schokt. Maar als je je slechts bezighoudt met behoud, dan wordt angst de drijfveer, ook maatschappelijk. Er zit in Nederland zoveel creativiteit, toch zijn we niet meer innovatief en creatief en is het langetermijndenken helemaal weg. Als we hiermee doorgaan, eroderen de fundamenten onder onze welvaart.’

Vertrouw erop dat de militair zijn vak verstaat

Het maakbare overdimensioneren, vertrouwen, visie en de politiek. De termen spelen een belangrijke rol in zowel het interview dat we met Mart de Kruif hebben, als in zijn boek. Hij benadrukt in *Zandhappen* dat hij een Nederlandse officier was die opereerde als een NAVO-commandant. ‘Ik viel direct onder ISAF en had formeel – gelukkig – weinig van doen met Nederland.’ Dat wil niet zeggen dat hij de lange arm uit Nederland niet voelde. En dat maakte de zaken er niet eenvoudiger op. ‘Als we op vrijdagmiddag een doel hadden, was het voor ons praktisch onmogelijk om te wachten tot in Den Haag na het weekend een besluit werd genomen. Den Haag was in het weekeinde namelijk dicht, met uitzondering van het ministerie van Defensie.’ De Kruif wist zijn vrijheid van handelen te behouden door af en

toe de grenzen op te zoeken, ten aanzien van Den Haag, maar ook ten aanzien van Kabul, waar het centrale ISAF-commando zat. 'Ook dat draaide om vertrouwen, heb ik op het War College geleerd. Ik ging soms met opzet naar Kabul voor een persoonlijk gesprek met de commandant. Na twee uur waren we dan weer helemaal bij.'

Vertrouwen zou sturend moeten zijn in de mandaten van toekomstige militaire missies, denkt De Kruif. Hij ziet liever dat de militair een einddoel krijgt opgedragen, maar niet voorgeschreven krijgt hoe dat doel bereikt moet worden. 'De taakstelling moet zo zuiver mogelijk worden omschreven, maar wij

verliezen ons in het politieke debat vaak al heel snel in de uitvoering. Dat betekent doorgaans dat er geen slachtoffers mogen vallen. Daar blijkt uit dat er geen vertrouwen is in de militaire professie. Omschrijf de missie, geef vertrouwen en laat los. Maar laat de militair dan ook verantwoording afleggen.' Dat gebeurt nu niet. De Kruif gelooft overigens minder dat het probleem een gebrek aan vertrouwen is dan dat de politiek – zeker de laatste jaren – is achtergebleven in de professionaliseringsslag die de krijgsmacht sinds de Koude Oorlog wél heeft gemaakt. 'De politiek toont een onvermogen om haar rol ten opzichte van de professionaliserende krijgsmacht te herdefiniëren.'

De input van antropologen en culturele adviseurs kan het militaire vakmanschap aanscherpen, maar vertrouwen speelt ook een grote rol

FOTO MCD, ARIEF RORIMPANDEY

FOTO US NAVY, ARAMIS RAMIREZ

De Kruif en zijn collega's brengen een laatste groet aan de omgekomen Canadese genist David Greenfield: tijdens de Nederlandse rotatie sneuvelde 282 ISAF-militairen

De oud-generaal sluit niet uit dat de krijgsmacht zelf meer zou kunnen doen om dat vertrouwen te kweken. Ze is mogelijk te defensief in de communicatie als dingen fout gaan, maar ook als dingen goed gaan. Want wie buiten de krijgsmacht weet dat de succesvolle repatriëring van de stoffelijke overschotten na de vliegramp met de MH17 vanuit Oekraïne gebaseerd was op een militair scenario? De krijgsmacht kan zo iets niet claimen, vindt De Kruif, vooral omdat het een operatie van de hele overheid was. 'Maar daaraan zie je wel dat samenwerking mogelijk is als de druk hoog genoeg is.' Hij ziet ook tal van mogelijkheden om de krijgsmacht sterker te

verankeren in het leven van alledag, bijvoorbeeld door meer reservisten te gebruiken en door oud-militairen in te zetten in de samenleving. 'Als je op een school naast een verzuim-ambtenaar twee adjudanten zet, dan is het verzuim binnen een half jaar gehalveerd. We hebben de kennis en zijn gepokt en gemazeld.'

Handelen naar waar je voor staat

Vertrouwen geven is hard nodig in het besef dat missies niet van a tot z maakbaar zijn, laat staan uit te tekenen in de Tweede Kamerbankjes.

Fouten worden gemaakt en slachtoffers zijn voor burgers niet altijd verklaarbaar, schrijft De Kruif. 'Een bureaucratie in vredestijd zal nooit alles beheersen, laat staan dat er nooit dingen fout gaan bij militaire operaties als het zweet onder je oksels klotst en de vijand ook iets te zeggen heeft.' Onder het commando van De Kruif sneuvelden 282 ISAF-militairen. Bijna dagelijks was er een *ramp ceremony* en stond hij er om, samen met tientallen andere militairen en ongeacht het tijdstip, afscheid te nemen van gevallen collega's. De Kruif was graag bij de eenheden – 'je ziet er passie en motivatie' – en de verliezen vielen hem dan ook zwaar. Maar ook dat is onderdeel van het leven van de militair, vindt de luitenant-generaal b.d. 'Toen we het land binnenkwamen, zagen we dat we overal de Taliban tegenkwamen. Maar door die 45.000 man zagen we dat de Taliban op ons ging reageren. Op veiligheidsgebied hebben we stappen gezet, maar je kunt niet alles beheersen. Mijn benchmark is: hebben we er alles aan gedaan om te zorgen dat er geen doden vallen? Je kunt niet binnen de poort blijven, als militair moet je risico's nemen.' Daar op afgerekend worden door de politiek of maatschappij is volgens hem niet terecht. 'Als het doel een *zero-loss policy* is, dan moet je geen militairen inzetten.'

De vraag of de persoonlijke verliezen het waard waren, zeker nu de situatie in Afghanistan tien jaar later weer lijkt te verslechteren, kan en wil De Kruif niet beantwoorden. Ja, het sneuvelen van iedere militair deed pijn en vormt een rode draad in zijn boek. Over de dood van de Amerikaan met Nederlandse roots Kyle van de Giesen, die hem had rondgevoegen in zijn Cobra, schrijft hij: 'Ik was even van de wereld en heb hartgrondig staan vloeken. Ik weet zeker dat ik ook in tranen was. Maar ik moest even alleen zijn voordat ik weer als commandant kon plaatsnemen bij het vliegtuig.' Maar twijfelen of de missie dan wel nut had, gaat hem te ver. Al was het maar omdat twijfel de boodschap zou zijn aan nabestaanden dat de dood van hun vader, moeder, zoon of dochter zinloos was. 'En soms moet je gewoon inzetten op de dingen waar je in gelooft. We hadden ons in mei 1940 ook zo kunnen overgeven. Toch is Rotterdam

gebombardeerd en is er gevochten.' Het geloof in solidariteit is belangrijk voor Mart de Kruif, getuige de allerlaatste zin van zijn boek: 'Dying for freedom isn't the worst that could happen. Being forgotten is.'

'Militair zijn gaat boven alles, zelfs je eigen leven. De politiek zou dat moeten accepteren. Het feit dat we daar waren is belangrijk, ook voor de kwaliteit van de krijgsmacht; de jongens van nu hebben dankzij missies veel meer bagage dan de kapiteins uit de Koude Oorlog. En veel veteranen komen trots terug van missies, een beter mens. Ze weten wat ze kunnen en wat ze niet kunnen.' Wat dit betekent voor de vorming van militairen is voor Mart de Kruif, die nogmaals onderstreept dat de krijgsmacht daar al veel aan doet, kristalhelder: 'Militair zijn is een professie en kent geen grenzen. Het is een leven lang leren en als je fouten maakt, kost het je je leven. De krijgsmacht moet je dan ook niet besturen als een speedboot, maar als een mammoettanker. Dat heb ik in Afghanistan de *hard way* geleerd.'²

FOTO: US DEPARTMENT OF DEFENSE. R. D. WARD

Mart de Kruif licht zijn ervaringen toe in het Pentagon, december 2009: twijfelen of de missie nut had gaat hem te ver

2 Zie ook: M.C. de Kruif, 'Commandant in Kandahar. Ervaringen als Commandant ISAF Regional Command South in Afghanistan', in: *Militaire Spectator* 180 (2011) (1) 4-35.

Ambities

Drs. Frans Matser – publicist

De defensieorganisatie heeft veel ambities. Dat is ook goed. Ambities zijn immers de basis waarop veranderingen worden gerealiseerd. De vraag bij ambitieuze doelstellingen is natuurlijk altijd of het ook realistische doelstellingen zijn. Tijdens mijn studie methoden en technieken van beleidsonderzoek werd mij dertig jaar geleden al voorgehouden dat beleidsdoelstellingen SMART moesten zijn: Specifiek, Meetbaar en Ambitueus, maar ook Realistisch en Tijdgebonden. Het is altijd aardig om de *fact checker* eens los te laten op alle ambities die minister, staatssecretaris, topambtenaren en generaals ons voorhouden.

Nadat er sinds twee jaar wat geld bijgekomen is voor de krijgsmacht, lijkt de materiële situatie langzaam te verbeteren. Minder florissant gaat het met de personele vulling van de al sterk afgeslankte defensieorganisatie. Sinds de nieuwe *Defensienota* van 2018 staat personeel officieel op één bij Defensie. En daarom willen we een ‘moderne topwerkgever’ worden die aantrekkelijk is voor zittend en nieuw personeel. Die ambitie had er natuurlijk mee te maken dat het personeel de afgelopen jaren met de voeten stemt. Er melden zich te weinig nieuwe personeelsleden aan de poort – met name bij de manschappen – en er lopen er nog veel meer (teleurgesteld) weg – vooral officieren en onderofficieren. De minister, de staatssecretaris, de secretaris-generaal en alle directeuren

personeel hebben de afgelopen jaren regelmatig gezegd dat wij een goede werkgever zijn of een topwerkgever moeten worden. Maar hoe realistisch is dat, Defensie als moderne topwerkgever?

Laten we het eens van de andere kant bekijken, vanuit de werknemer. Wat verwacht een moderne werknemer van zijn werkgever? Vooral dat die flexibel is. In hedendaagse relaties werken mannen en vrouwen beiden, moeten kinderen worden opgevangen, is een – liefst zo hoog mogelijk – gezamenlijk inkomen nodig om een huis te kopen en opvang te betalen en is een vaste baan en inkomenszekerheid dus belangrijk. Verder willen werknemers uitdagend werk en carrière maken als ze goed presteren. Moderne bedrijven bieden daarom bij veel functies de mogelijkheid om thuis, in deeltijd en veilig te werken, geven belangrijke werknemers vaste contracten en proberen hun werknemers uit te dagen. Toppers worden fors beloond en mensen die voor hun werk moeten reizen of in het buitenland verblijven krijgen daar dik voor betaald. Informeer maar eens bij Shell, Unilever of Facebook onder welke voorwaarden zij hun personeel ‘uitzenden’. Oh ja, en ze zijn betrouwbaar met hun afspraken!

Laten we eens een paar zaken bij de kop pakken die specifiek zijn voor Defensie. Tijdens je opleiding en in de eerste jaren van je werk is het nagenoeg onmogelijk om thuis te werken. Dat

dit zo is, is gezien ons werk begrijpelijk. Maar wat staat daar tegenover? Ook werken in deeltijd gaat moeilijk en wordt nauwelijks gefaciliteerd. Verder word je regelmatig ver van huis geplaatst (boordplaatsers), waardoor je familie toch een beetje op de tweede plaats komt (weekendrelatie) en zorgtaken nauwelijks kunnen worden gedeeld. Op veel plaatsen is de accommodatie, door dertig jaar bezuinigen, niet geweldig. De sociale veiligheid en de vrouwvriendelijkheid van ons bedrijf komen regelmatig negatief in de media (denk aan de commissie-Giebels), terwijl een groot deel van de organisatie tegen een schamele vergoeding jaarlijks meerdere weken of maanden in tenten of bivakken met groepslegering verblijft. Ook in het weekend wordt regelmatig een beroep op je gedaan. En betrouwbaarheid is ver te zoeken in de WUL-, UKW- en pensioendossiers. Geen geweldig *track record*! Maar als je dan na een tijdje wat verder komt en staffuncties lonken? Bij Defensie zijn we uit bezuinigingsoverwegingen de afgelopen vijftien jaar vrijwel helemaal overgaan op flex-werkplekken. Zogenaamd omdat dit modern was. Uit recent onderzoek blijkt dat het merendeel van de Nederlandse werknemers hier een verschrikkelijke hekel aan heeft. Gebrek aan privacy, slecht concentreren, onpersoonlijk en op sommige dagen geen plek te vinden, is ongeveer de algemene opvatting. Menig defensiemedewerker die bijvoorbeeld in Utrecht op de Kromhoutkazerne werkt, zal daar wel iets van herkennen.

Als we dat combineren met de laatste twee cao's bij Defensie, die steeds jaren te laat werden afgesloten, en de salarissen, toelages en pensioenen, die al jaren achterblijven bij de verwachtingen waardoor de verzuringsgraad best hoog is, dan is moderne topwerkgever zijn een heel erg onrealistische doelstelling. Over geld valt natuurlijk altijd te discussiëren, want wat is veel, weinig of genoeg? Maar toen ik kapitein was stond er een artikel in *De Telegraaf* over de Tweede Kamer, waarin een van de koppen luidde: 'Een Tweede Kamerlid verdient niet meer dan een luitenant-kolonel bij Defensie'. Dat is me om een af andere reden altijd bijgebleven. Wie nu googelt wat een Tweede Kamerlid verdient, vind bruto 107.000 euro per jaar. En laat dat nou ongeveer het maximum salaris van

een kolonel zijn. En dat is zo'n duizend euro per maand meer dan een overste. Kennelijk heeft de politiek in de afgelopen dertig jaar beter voor zichzelf gezorgd dan voor haar militairen. Of misschien is de taak van Tweede Kamerleden veel zwaarder, moeilijker en complexer geworden, terwijl militairen het steeds makkelijker krijgen...

Een soldaat verdient maar iets meer dan het minimumloon en moet daar best veel voor doen. Natuurlijk staan er tegenover deze 'beperkingen' om een zeer populair werkgever te worden, ook positieve zaken. Ik heb in de laatste jaren duizenden sollicitatiegesprekken met aspirant-militairen mogen voeren en bijna allemaal wilden ze heel graag op uitzending gaan. Iets betekenen voor mensen die het moeilijk hebben. Wat avontuur. Maar ja, doordat we de krijgsmacht in de Afghanistan-periode helemaal hebben uitgehold en veel onderdelen zwaar ondervuld zijn, is de Nederlandse krijgsmacht de komende jaren gewoon niet meer in staat om met een serieuze grote uitzending mee te doen. We zijn gewoon te klein geworden! Dus ik vrees dat velen die de komende jaren voor een uitzending naar ons toekomen ook op dat gebied teleurgesteld de organisatie zullen verlaten.

Mijn conclusie is dat we alles op alles moeten zetten om de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt een beetje bij te houden, dat we heel snel betere arbeidsvoorwaarden aan het personeel moeten geven en dat het streven naar moderne topwerkgever nog maar even in de ijskast moet. Er kleven nu eenmaal inherent wat 'ouderwetse' nadelen aan werken bij de krijgsmacht, die de organisatie in ieder geval op dit moment op geen enkele wijze financieel of anderszins kan compenseren. Misschien is het doel 'beloon uw personeel marktconform en kom afspraken na' een wat concretere ambitie dan topwerkgever worden. ■

- 1 Marlou Visser, 'Werknemers niet blij met flexplek', in: *De Telegraaf*, 26 februari 2019 (Onderzoek in 2019 door PanelWizard in opdracht van HK&P onder duizend Nederlandse kantoorwerkers) zie: <https://www.telegraaf.nl/financieel/3204962/werknemers-niet-blij-met-flexplek>.
- 2 Inclusief vakantiegeld en eindejaarsuitkering.

Een nieuwe strategie! Wat nu?

Richard Keulen – Director Naval Support Damen Schelde Naval Shipbuilding

Het is bovenal positief dat in een tijd waarin Defensie weer meer kan investeren in materieel en capaciteiten, de *Militaire Spectator* reflecteert op de actualiteit van de nieuwe Defensie Industrie Strategie (DIS), die ook recent in een algemeen overleg in de Tweede Kamer besproken is. Drie zaken springen voor mij in dit editoriaal van de redactie in het oog.¹

Ten eerste is het heuglijk dat de link naar enkele andere strategische stukken van de regering wordt gelegd, want de DIS heeft geen economisch of puur industrieel, maar bovenal een strategisch doel: het bevorderen van handelingsvermogen (hier voor een middelgrote staat) door specifieke handhaving en versterking van industriële capaciteiten op nationaal niveau. Overigens is dit nationaal perspectief uiteindelijk bedoeld om juist in internationale settings betekenisvol te kunnen bijdragen. De schijnbare tegenstelling in de DIS tussen *launching customer*-projecten en internationale (materieel)samenwerking is er, zo bezien, niet. (Zie ook punt vier).

Ten tweede slaat het commentaar rondom het begrip *launching customer* de plank wel enigszins mis. Er wordt gesuggereerd dat export alleen gerelateerd is aan hetzelfde ‘wapensysteem’. Dit is echter slechts een deel van het concept *launching customer*. Bij complexe capaciteiten met een relatief veel grotere ontwikkelcomponent, zoals jachtvliegtuigen, marineschepen of onderzeeboten, kan het ook betrekking hebben op deelsystemen, deeltechnieken of afgeleide versies. Zo heeft de

Nederlandse marinebouw na het volledig in eigen beheer ontwikkelde, ontworpen, gebouwde en geleverde *launching customer* LCF-project inmiddels tien afgeleide Sigma-fregatten geëxporteerd over een periode van iets iet meer dan 15 jaar. Damen Schelde Naval Shipbuilding heeft de schepen ontworpen en bouwt deze, maar vele Nederlandse toeleveranciers doen ook mee. Alle tien Sigma’s – voor diverse buitenlandse marines – hebben uiteindelijk allemaal een radar- en sensor-fit en commandosystemen van Thales Nederland gekregen. Thales Nederland heeft daarop van afgeleide sensorsystemen ook weer aantallen geëxporteerd. Het gaat in het geheel toch om een waarde van meerdere miljarden euro’s.

Dit leidt dan tot het derde punt. Analoog aan bovenstaande is het vervangingsprogramma van de Walrus-klasse onderzeeboten een *launching customer*-project, waarin de Nederlandse marinebouw overigens nog wel degelijk substantiële kennis en kunde bezit. De opmerking dat die geheel weg zou zijn, wordt al gelogenstraft door het toch ook bij de redactie hopelijk bekende Walrus-moderniseringsprogramma, waarin een cluster van Nederlandse bedrijven het leeuwendeel van dit ingrijpende technische project voor zijn rekening neemt. Bij het LCF komen de *effectors* en de voortstuwing inderdaad grotendeels niet uit Nederland en kennisgebieden bij de onderzeebootbouw zijn niet meer in Nederland aanwezig, maar dat is geen argument om dit soort projecten niet te scharen onder *launching customer*-projecten.

Ten vierde sluiten een nationale versterking van kennisgebieden en internationale materieel-samenwerking elkaar niet uit. Blijkbaar hebben we nog zoveel kennis dat onze Zweedse partner

¹ ‘Een nieuwe strategie! Wat nu?’, editoriaal in: *Militaire Spectator* 188 (2019) (2) 58-59.

SAAB, die nu de modernste dieselelektrische onderzeeboot in Europa (A26) bouwt, met ons wil optrekken om voor Defensie en de Koninklijke Marine een Zweeds-Nederlandse, toekomstbestendige onderzeeboot te ontwerpen en te realiseren die relevant is. En ik zeg: daar zal dan – misschien in afgeleide vorm – ook een exportmarkt voor zijn. Denk aan de Sigma's.

Dit brengt ons terug bij het voor mij belangrijkste doel van de DIS: (defensie-industrieel) handelingsvermogen om onafhankelijk te zijn op sommige terreinen en vandaaruit *betekenisvol* bij te kunnen dragen in een internationaal framework. Of dit nu een operatie of een materieelprogramma is. ■

ANTWOORD OP MENINGEN VAN ANDEREN

De reactie van Richard Keulen lijkt zich met name toe te spitsen op het begrip *launching customer*. Daarmee heeft hij geen ongelijk. De betrokkenheid van Nederlandse bedrijven als toeleverancier van systemen en apparatuur is natuurlijk evenzeer van groot belang. Zijn stelling dat dit bijvoorbeeld van toepassing is op het programma voor de vervanging van de onderzeeboten van de Walrus-klasse is daarom alleszins te rechtvaardigen. Maar dat geldt dan ook voor onderzeeboten van bijvoorbeeld Franse of Duitse makelij. De essentie is immers dat Nederlandse industrie een belangrijke rol moet krijgen.

Dat Damen voor de muziek uitliep door op voorhand een overeenkomst te sluiten met SAAB is in deze op zijn minst opmerkelijk. Anders dan bijvoorbeeld de Franse en de Duitse industrie heeft SAAB-dochter Kockums gedurende tientallen jaren geen onderzeeboten gebouwd. De laatste boten die Kockums heeft gebouwd zijn de Australische Collins-klasse. Vanuit die optiek is de opmerking dat er in Nederland nog voldoende kennis is – want SAAB/Kockums wil samen met Damen optrekken – daarom vreemd. Welke kennis en ervaring is er dan nog bij

Kockums? De boten die zij nu bouwen, de A26-klasse, zijn relatief klein en hoewel nog niet duidelijk is wat de Nederlandse eisen zijn, waarschijnlijk te klein.

Wat de bijdrage van de Nederlandse industrie en in het bijzonder Damen zal zijn is ook niet geheel duidelijk. Meer waarschijnlijk is dat de nog in Nederland aanwezige kennis grotendeels bij andere Nederlandse bedrijven ligt dan bij Damen. De verwachting is wel dat de in de DIS genoemde eisen voor Industriële Participatie er toe zullen leiden dat bij de in dit programma concurrerende buitenlandse bedrijven alleszins de bereidheid bestaat een significante samenwerking met Nederlandse bedrijven aan te gaan.

Ten slotte spreekt Keulen over de exportmarkt voor onderzeeboten. Dat roept wat retorische vragen op. Hoe groot is die markt naar verwachting en hoe goed is het *track record* van Damen en Kockums als het gaat om recente leveringen van onderzeeboten? Vragen om de komende tijd nog eens over na te denken en te discussiëren. ■

Redactie Militaire Spectator

Schout-bij-nacht Doorman en de Javazee-campagne: een geval van hardnekkige beeldvorming?

KLTZ drs. H. Warnar

Dr. P.C. Boer en drs. R. Enthoven betogen in hun artikel over schout-bij-nacht Karel Doorman en de Javazee-campagne, op grond van archiefmateriaal, dat er in Nederland een te rooskleurig beeld bestaat van de strijd die de Koninklijke Marine in Indië heeft geleverd.¹ De auteurs verwerpen het mythische beeld van knappe prestaties en een heldenstatus van Doorman en hebben veel kritiek op het leiderschap van de schout-bij-nacht en zijn gebrek aan offensieve geest. Volgens Boer en Enthoven heeft de marinehistoricus Ph.M. Bosscher, onder invloed van de marineleiding, dit onjuiste beeld geconstrueerd en gecontroleerd. Bosscher heeft kritische opvattingen van met name A.N. baron De Vos van Steenwijk bewust genegeerd, waardoor WO II-historicus Lou de Jong een te positief beeld van Doorman en een te negatief beeld van vice-admiraal C.E.L. Helfrich heeft geschetst. De marine benutte het oorlogsprestige om meer budget en materieel te kunnen verwerven, aldus Boer en Enthoven.

Na het lezen van deze aantijgingen ben ik naar De Slegte gegaan om de boeken van Bosscher te kopen en te lezen. Want anders dan het artikel doet vermoeden, ken ik slechts een enkele collega die deze boeken thuis op de plank heeft staan. Vlakbij 'Bosscher' trof ik een ander boek: *Het marinebeleid in de Tweede Wereldoorlog* van De Vos van Steenwijk. Dit boek is, net als deel 2 (over de marineverrichtingen in het Verre Oosten tot 8 maart 1942) van Bosschers trilogie, gepubliceerd in 1986, twee jaar na de uitgave van De Jongs deel 11a. De vaststelling van Boer en Enthoven dat Bosschers werk min of meer allesbepalend was, klopt naar mijn opvatting niet. Nederland kent geen *official histories* zoals bijvoorbeeld het VK. Men zou zelfs kunnen betogen dat het boek van De Vos van Steenwijk een vergelijkbare status heeft als het tweede deel van Bosscher omdat het, zoals staat op pagina 4, onderdeel uitmaakt van 'bijdragen tot de Nederlandse marinegeschiedenis, onder redactie van de Afdeling Maritieme Historie van de Marinestaf', terwijl op pagina 7 een voorwoord staat van vice-admiraal b.d. Van Es, die in 1971 als staatssecretaris van Defensie (marine) De Vos van Steenwijk heeft verzocht deze studie te maken.

¹ Dr. P.C. Boer en drs. R. Enthoven, 'Schout-bij-nacht Doorman en de Javazee-campagne: een geval van hardnekkige beeldvorming?' in: *Militaire Spectator* 188 (2019) (3) 122-137.

Het grootste deel van het materiaal dat Boer en Enthoven presenteren, zoals de beleving door de officieren van Hr.Ms. Tromp, staat ook in het boek van De Vos van Steenwijk. De meningsverschillen tussen Bosscher en De Vos van Steenwijk die Boer en Enthoven in hun correspondentie hebben aangetroffen zijn terug te vinden in de stellingname van deze auteurs in hun boeken. De Vos van Steenwijk verdedigt Helfrich en is kritisch ten aanzien van Doorman, terwijl Bosscher een tegenovergestelde mening heeft. Deze verschillende opvattingen zijn goed te begrijpen als de beide mogelijke keuzen in het dilemma waarvoor Nederland destijds stond. Enkele maanden eerder hadden de Japanners de Amerikaanse marine in Pearl Harbor en de Britse marine, met het doen zinken van de prestigieuze slagschepen H.M.S. Prince of Wales en H.M.S. Repulse, verslagen. De Japanners hadden een onbetwist luchtoverwicht en de geallieerden hadden geen antwoord op de Japanse torpedo's. In de laatste fase van campagne voelden de Nederlanders zich door de Britten in de steek gelaten. Gezien de krachtsverhouding stond Nederland voor de keuze offensief door te vechten of een meer defensieve opstelling in te nemen, die op de langere termijn meer succes kon hebben en op de korte termijn het aantal Nederlandse slachtoffers zou beperken en meer aandacht voor evacuatie mogelijk kon maken. Helfrich, de bevelhebber en de facto de regeringsfunctionaris, volhardde in zijn offensieve opstelling. Doorman, als ondergeschikt uitvoerend commandant op zee, stond een voorzichtigere koers voor, maar hij moest zich schikken naar Helfrich.

Bosscher maakt in zijn betoog duidelijk onderscheid tussen feiten en zijn opvattingen daarover. In zijn opvattingen komt hij duidelijk op voor Doorman, die naar zijn mening in een lastige, zo niet onmogelijke, positie verkeerde. Ik deel niet al zijn opvattingen, maar de beschrijving en het notenapparaat maken het naar mijn mening goed mogelijk een eigen oordeel te vormen. In de context van de meningsverschillen die Bosscher met De Vos van Steenwijk had, is de verdedigende opstelling van Bosscher en zijn gebrek aan begrip voor de positie van

Helfrich te begrijpen. Een neutralere benadering zou beter zijn geweest, maar blijkbaar belemmerde de onderlinge vete dat. Ik wil bestrijden dat de opvattingen van De Vos van Steenwijk zijn genegeerd. Bosscher benoemt de geschillen in zijn boek en tot een verkeerde beeldvorming bij De Jong heeft het naar mijn mening niet geleid.

De opvattingen van De Vos van Steenwijk hebben prima hun weg naar De Jong gevonden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit voetnoot 219 in Bosschers werk op pagina 234: 'deze kritiek [van De Vos van Steenwijk] werd overgenomen door De Jong', en uit het voorwoord van De Vos van Steenwijks boek, waarin hij onder meer De Jong bedankt voor de getoonde belangstelling en verleende hulp. Verder blijkt het uit de wijze waarop De Jong in deel 11.a over de achtergrond en beweegredenen van Helfrich schrijft. De Jong: 'Helfrich die Indië, zijn geboorteland waaraan hij zijn hart heeft verpand, Java, zijn geboortegrond, meent te kunnen verdedigen en strijden moet, samen met bondgenoten die het geloof in die verdediging zijn kwijtgeraakt (1122). 'Het moreel van gehele volkeren die in een oorlog betrokken zijn als de Tweede Wereldoorlog er een was, wordt mede door onweegbare factoren bepaald: ...er is ook van de Slag in de Javazee een bemoedigend effect uitgegaan. Nederlagen kunnen evenzeer als overwinningen de wil om vol te houden versterken' (1125).

Deze zinnen zijn redelijk consistent met wat De Vos van Steenwijk schrijft: 'een vlootvoogd bij uitstek. Hij mag hard en meedogenloos zijn geweest in de wijze waarop hij schepen en vliegtuigen inzette, hij was juist in zijn zienswijze dat de Nederlandse marine geschapen was door en voor het Nederlandse volk en derhalve de plicht had de Nederlandse belangen tot het uiterste te verdedigen. Mogelijk speelde ook een rol, dat Helfrich geboren en getogen op Java, vocht voor zijn vaderland' (204).

In de nabeschouwing van Bosscher in deel 3 staan nauwelijks zulke constatering. Het zou overigens ook merkwaardig zijn als iemand met de statuur van De Vos van Steenwijk zijn weg naar De Jong niet zou weten te vinden. Hij was voormalig Commandant der Zeemacht in Nederland en adviseur van de minister van

MENINGEN VAN ANDEREN

Defensie voor volkenrechtelijke aangelegenheden en in 1986 voorzitter van de Hoge Raad van Adel, iemand die prima in staat zal zijn geweest zijn stempel op de beeldvorming te drukken. Dit blijkt ook uit de gereserveerdheid over Doorman bij de latere marinebevelhebbers. De stelling dat De Jong blind zou zijn gevaren op Bosscher zou naar mijn mening ook een onderschatting van zijn beoordelingsvermogen zijn. Ik kan me wel voorstellen dat De Jong moe werd van de onderlinge twisten tussen De Vos van Steenwijk en Bosscher en niet nog langer wilde wachten met de publicatie van deel 11.a, om zo meer boeken te kunnen lezen.

De conclusie van Boer en Enthoven acht ik daarmee ongegrond. De geschiedschrijving is mogelijk onvolledig en niet perfect, maar van de betoogde eenzijdigheid is geen sprake. De genoemde publicaties vormen samen een geheel waarin alle beschikbare opvattingen aan bod kwamen. Het bestaan van het werk van De Vos van Steenwijk noemen Boer en Enthoven overigens alleen in een voetnoot (72). Is dit niet een werkwijze waar zij zelf expliciete opvattingen over hebben? Dit brengt mij op de in het artikel toegepaste methodologie.

Het artikel is een bijdrage aan de militaire geschiedenis. Het krijgskundige aspect stelt eisen aan de wijze van geschiedschrijving. Het meest elementaire beginsel van de krijgskunde is volgens Von Clausewitz dat het gaat om een samenhangend geheel van 'Haß, Wahrscheinlichkeiten und Verstand', ofwel emoties, kansbeoordeling en ratio. Vanuit elk van deze aspecten wil ik het artikel beoordelen.

Emotie

Krijgsgeweld is op te vatten als een uiting van menselijke emoties door een staat, die dit door middel van zijn strijdkrachten zo goed mogelijk tracht te beheersen. Onvermijdelijk laat dit geweld bij de uitvoerders diepe indrukken achter. Deze emoties klinken door in de correspondenties tussen militairen en in hun logboeken. Dit betekent dat hun beoordelingen tegen de achtergrond van de omstandigheden geïnterpreteerd moeten worden en niet zonder meer als enige 'waarheid' te bestempelen zijn.

De Vos van Steenwijk diende tijdens de oorlog als verbindingsofficier aan boord van Hr.Ms. Tromp. Hij heeft dus zelf de fysieke gevolgen van falende marineoperaties kunnen aanschouwen. Hr.Ms. Tromp ondervond tijdens de raids in Straat Badoeng de gevolgen van slecht uitgevoerde *command & control* over een slecht plan. Als gevolg hiervan vielen aan boord van de Tromp tien doden en dertig gewonden. Het is begrijpelijk dat deze ervaringen een carrière lang meewegen in de beoordeling door officieren. Anderen kunnen eenzelfde situatie echter anders beleefd hebben en bij de beoordeling van leidinggevendend moet ook het geheel van hun middelen, informatie en opties beschouwd worden.

Het is aan de historicus om de emoties te duiden en de gebeurtenissen in een context te plaatsen. Bosscher noemt de operatie nabij Badoeng in zijn slothoofdstuk 'Poging tot balans' (deel 3, pagina 318) ter illustratie van zijn stelling: 'over de prestaties van de oppervlakteschepen kan men bij nuchtere beschouwing minder positief zijn. Zelfs in aanmerking genomen de zeer moeilijke omstandigheden waaronder geageerd werd vallen de resultaten tegen. Met name frappeert dat de actie in Straat Badoeng, nu juist het gevecht waarvoor de Nederlandse kruisers en jagers sinds jaar en dag hadden geoefend, op een ehec uitliep.' Of Bosscher voldoende objectiviteit in zijn beoordeling kon betrachten, is lastig te beoordelen. Boer en Enthoven trekken dit in twijfel. Een juiste duiding is alleen mogelijk als ook de andere zijde van de medaille wordt belicht en een poging wordt gedaan boven de materie te staan. Het artikel geeft hier onvoldoende blijk van.

Er klinkt in het hele artikel wantrouwen tegenover de marine door. De stellingname van het *Eindhovens Dagblad*, 'Het is typisch des marine: je houdt de rotzooi binnen boord', lijkt het vertrekpunt van de auteurs te zijn. Het artikel trekt één lijn van de oorlogspropaganda, bedoeld om de bevolking een hart onder de riem te steken, via de bureaupolitieke strijd tussen de verschillende krijgsmachtdelen in de jaren vijftig en via het werk van Bosscher, door naar het heden. Met andere woorden: de marine is

nog steeds niet te vertrouwen. De auteurs vergelijken daarmee zaken die niet zo maar te vergelijken zijn en suggereren allerlei mechanismen zonder deze goed te onderzoeken. Onderzoek overigens, dat in Nederland inderdaad te weinig aandacht krijgt. Professor Ger Teitler riep in 1996 op meer onderzoek te doen naar de invloed van de onverhulde propaganda in *Onze Vloot* en *Ons Leger* gedurende de jaren 50.² Zo'n studie is naar mijn weten nooit gedaan. Blijkbaar wilde niemand hier zijn vingers aan branden. Het artikel van Boer en Enthoven is mogelijk een aanzet, maar zo'n onderzoek moet meer om het lijf hebben dan wat citaten uit regionale kranten.

Bij dit soort onderzoek is het taalgebruik van groot belang en bij Boer en Enthoven is dat meerdere keren suggestief. Fouten zoals het aan de grond lopen van de Evertsen koppelen zij direct aan verkeerd leiderschap van Doorman, het *afbreken* van een aanval op 4 februari en het *afdraaien* tijdens de slag op 27 februari zien zij als een 'onvoldoende offensieve opstelling', zonder de context en overwegingen te schetsen. Het uitgangspunt lijkt te zijn dat offensief goed en defensief fout is. De auteurs kiezen eenzijdig een standpunt en beoordelen alles wat hier van afwijkt als 'verkeerd'. Het zonder achtergrond presenteren van dit soort teksten vind ik suggestief en misleidend.

Boer en Enthoven zeggen dat er een verkeerd beeld over Doorman zou bestaan, maar omschrijven niet wat daar precies verkeerd aan is. In plaats daarvan sommen ze enkele citaten op, zonder uit te leggen wat die woorden betekenen. De *Leeuwarder Courant* citerend schrijven Boer en Enthoven over 'knappe prestaties'. Bosscher gebruikt deze woorden inderdaad, maar dan wel expliciet gekoppeld aan het optreden van de Onderzeedienst en de Marine Luchtvaartdienst en niet aan het optreden van de oppervlakteschepen. Verder koppelen de auteurs de spreuk 'De marine heeft het goed gedaan', op het monument in Scheveningen, aan het vermeend verkeerde beeld. Wat zij hier precies bedoelen blijft onduidelijk. Volgens mij is wel duidelijk wat de Nederlandse staat met 'goed' probeert uit te drukken. Het monument is 'opgericht ter

nagedachtenis aan de circa 3.000 leden van de Koninklijke Marine die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen. Ook worden met het gedenkteken de verrichtingen van de Marine in het algemeen gememoreerd.³ 'Goed' gaat dus niet over mythische zeehelden, maar is bedoeld als een uiting van respect voor hen die in de oorlog hun plicht vervulden. Het onzorgvuldig omgaan met dit soort citaten is naar mijn mening een gebrek aan respect.

Bosscher verdedigt Doorman, maar dit betekent nog niet dat hij hem als een held neerzet. Ook zijn artikel in het *Marineblad* bevat veel relativerende woorden, bijvoorbeeld als hij schrijft over 'ernstig en soms zeker verwijtbaar falen binnen de gelederen van de Koninklijke Marine'.⁴ Naast dit artikel zijn er geen boekbesprekingen of reacties in het *Marineblad* verschenen. Dit duidt mogelijk op een vorm van schroom, maar niet op een heldenbeeld dat Bosscher in stand zou houden. Zoals de in het artikel besproken correspondentie laat zien, was er in die tijd wel debat over het juiste beeld van Doorman, maar dat vond in stilte plaats, weg van de bühne.

Boer en Enthoven richten hun kritiek niet zozeer op de conclusies van Bosscher, maar op een aantal appreciaties van specifieke operaties. Mogelijk liet Bosscher zich bij deze beoordelingen te veel leiden door emoties en zijn controversie met De Vos van Steenwijk. Maar net zo goed als Boer en Enthoven het recht hebben hun opvatting te publiceren, zo mocht Bosscher de zijne opschrijven. Het lijkt er op dat Boer en Enthoven van Bosscher een feilloos objectief oordeel verlangen, maar mogelijk was dit in het kleinburgelijke Nederland destijds een onhaalbare ambitie. Boer en Enthoven leveren weliswaar kritiek op Bosscher, maar op de vraag wat dan wel het juiste beeld van Doorman is geven

2 G. Teitler, 'Stand van zaken: de beoefening van militaire geschiedenis in Nederland', in: *Parade*, vol. 17 (juni 1996) (2) 94.

3 Zie: https://www.4en5mei.nl/oorlogsmonumenten/monumenten_zoeken/oorlogsmonument/680/scheveningen%2C-nationaal-monument-voor-de-koninklijke-marine.

4 Ph.M. Bosscher, 'Strijd ter verdediging van Nederlands-Indië in de eerste fase van de Pacific-oorlog en de traditie van de KM', in: *Marineblad* 1987 (2) 21.

MENINGEN VAN ANDEREN

zij nauwelijks antwoord. In plaats daarvan proberen zij vanuit een eenzijdig perspectief een eigen beeld te construeren, een methode die zij Bosscher juist verwijten. Zonder andere standpunten te beschouwen is het onmogelijk te beoordelen hoe Bosscher de kritiek van De Vos van Steenwijk heeft verwerkt in zijn oordeel.

De enige juiste wijze om iets over een beeld te zeggen is het expliciet en volledig te beschrijven. Jeffrey Cox doet dit goed in zijn recente boek *Rising Sun, Falling Skies*. Hij beschrijft de persoonlijkheden van de koppige Helfrich en de voorzichtige Doorman, hun afwegingen, de omstandigheden waarin zij verkeerden en hun successen en falen. Hierdoor ontstaat een aannemelijk beeld. In het slothoofdstuk schrijft Cox over Doorman: 'However, while he did make mistakes, Doorman's actions in the campaign as a whole and in the Java Sea battle in particular were at worst defensible and generally tactically sound. That he was unsuccessful is not so much a reflection on his ability as it is on the situation that was forced upon him, in which among many, many other things, he was left with numerous judgment calls which had few clear correct answers... Though by no means a perfect naval commander – not a Tojo or Nelson – Karel Doorman was hardly the mindless, incompetent coward many make him out to be. Losing an impossible battle or campaign does not make one incapable. It was probably put best in the work of noted British historian Arthur Marder: "No one could have tried harder in a more impossible situation than Doorman. Although his fleet was similar in numbers to the Japanese, it was doomed before a shot was fired... These are the marks of a brave, humane, and honorable officer who gave his all in a losing fight. The Dutch consider the admiral a national hero, and have named several ships, including the Netherlands' first aircraft carrier, after him. It is time the English-speaking world history took a more positive view of Karel Willem

Frederik Marie Doorman.'⁵ Mogelijk kan een buitenlander gemakkelijker een objectief beeld opstellen. Het is merkwaardig dat Boer en Enthoven dit boek niet bespreken.

Kansbeoordeling

De rode draad in het betoog van Boer en Enthoven is dat Doorman te voorzichtig was en dat hierdoor kansen zijn gemist. De vraag is dan of Doorman een juiste kansinschatting maakte. Verwijzend naar Von Clausewitz stel ik dat de essentie van militair leiderschap, ook op zee, bestaat uit het inschatten en creëren van kansen door middel van verplaatsing in tijd en plaats, om zo een gunstige krachtsverhouding te bereiken zodat een treffen naar verwachting een gunstige uitslag krijgt.

Zoals De Jong stelde, ligt de hamvraag rond de Javazee-campagne bij de beoordeling van de luchtsteun. Bij vrijwel alle voorbeelden die Boer en Enthoven noemen – mogelijk met uitzondering van het treffen in de Straat Badoeng, waar dit een minder relevante zaak is – blijft zo'n beoordeling echter uit. Op verschillende momenten had Doorman mogelijk in een voordelige situatie kunnen komen, maar zonder (voldoende) luchtverkenning kon hij dit soort situaties niet of onvoldoende onderkennen. Tijdens de eerdere fasen van de Japanse campagne vernietigden zij de Amerikaanse vloot (Pearl Harbor) en de Britse vloot (verlies van de slagschepen *Repulse* en *Prince of Wales* bij Maleisië) doorslaggevend met het luchtwapen. Wat betekende dit voor de Nederlandse kansen? Volgens Helfrich was de kans 'aanwezig' of 'reëel' en volgens Doorman en Bosscher 'zeer gering'. Boer en Enthoven stellen 'dat de opdracht militair verantwoord was en een kans op slagen had'.⁶ Dit is weliswaar een verdedigbare, maar ook een beladen en omstreden stelling. In een artikel zoals dit is het onmogelijk om uitspraken over Doormans leiderschap te doen zonder iets inhoudelijks te zeggen over de beoordeling en onderbouwing van deze kansen door de verschillende spelers. Helaas ontbreekt dit geheel en rekenen de auteurs Doorman vooral af op redeneringen achteraf, in plaats van op de informatie die Doorman had op het moment dat hij beslissingen nam.

5 J. Cox, *Rising Sun, Falling Skies. The Disastrous Java Sea Campaign of World War II* (New York, Bloomsbury, 2014) Epub, hst 20.

6 Ibid.

Daarnaast zijn bevelhebbers bij een zeeoorlog altijd voorzichtig met het inzetten van hun vloot. Ze hebben er maar één en met een verkeerde inschatting kan deze in een paar uur worden ‘verspeeld’. Deze notie ontbreekt bij Boer en Enthoven, maar is wel cruciaal in de beoordeling van het mopperen door andere militairen over ‘gemiste kansen’.

Ratio

Uiteindelijk heeft militair optreden maar één doel en dat is het creëren van een effect op militair en politiek strategisch niveau. De leider maakt hiervoor allerlei keuzes op tactisch niveau om zo effectief mogelijk te zijn. Enerzijds gaat dit om tactische en technische vraagstukken, anderzijds om de mate waarin een actie of keuze kan bijdragen aan de verschillende, soms strijdige doelstellingen. Vraagstukken die hieruit voortkomen zijn hoe een leider omgaat met een onmogelijk uit te voeren opdracht, met ontbrekende inlichtingen en hoe hij het vermijden van slachtoffers afweegt tegen andere doelstellingen. Boer en Enthoven gaan nauwelijks of geheel niet in op dit soort vragen, maar doen wel expliciete beoordelende uitspraken over de keuzes die Doorman maakte. Zij hebben te weinig maritiem krijgskundig advies in hun artikel toegepast om voldoende gefundeerde uitspraken ter zake te kunnen doen.

Boer en Enthoven suggereren dat de campagne succesvol had kunnen zijn als Doorman de orders van Helfrich nauwgezet had opgevolgd. Ze bekritisieren Bosscher omdat hij akkoord is gegaan met de door De Jong genomen kritiek op het militaire nut van de uitval. Wat bedoelen zij hiermee? Dat de orders van Helfrich onfeilbaar waren? Deze orders waren minder eenduidig en realistisch haalbaar dan zij suggereren. De order voorafgaande aan de slag op 27 februari van 12.50 pm luidde: ‘proceed to sea, attack after dark, then retire towards Joeng Priok’.⁷ Dit was consistent met het eerder besproken doel een verdragend gevecht te leveren om tijd te winnen in afwachting van mogelijke versterkingen. Later, om 8.55 pm volgde echter de aanvullende order ‘you must continue attacks until the enemy is destroyed’.⁸ De aanvullende order was strijdig aan de eerste

en wordt door de meeste deskundigen als onhaalbaar beoordeeld.⁹ Is het dan vreemd dat De Jong de opdrachten ter discussie stelde? En is een considerans die aandacht schenkt aan voorzichtigheid, realisme en de mogelijkheid het aantal slachtoffers te beperken dan verkeerd?

De dubbelzinnigheid in de orders had haar neerslag in de uitvoering. Een juiste beoordeling kan alleen door het geheel aan overwegingen en de context van de doelstellingen te beschouwen, maar Boer en Enthoven blijven hier in gebreke. De auteurs keuren het afdraaien tijdens de slag op 27 februari bijvoorbeeld af zonder een goede analyse. Er is, over dit besluit – net als over ieder besluit in een fatale slag – veel discussie geweest. Belangrijke overwegingen noemen zij niet, zoals: het creëren van een vrije schietrichting voor alle schepen, ofwel het voorkomen dat de linie in de ‘staande poot van de T terecht zou komen waarin alle vijandelijke schepen wel, maar de eigen schepen behalve het voorste niet kunnen vuren; het gegeven dat niet de Japanse kruisers en destroyers, maar de transportschepen het doelwit waren; dat Doorman zich met de gevolgde koers tussen de transportschepen en (West) Java positioneerde, ofwel een onderscheppende of *barrier*-positie ten opzichte van de *landing force* en ten slotte de overweging dat de opdracht luidde een nachtgevecht te voeren. De kansen tijdens een nachtgevecht werden hoger ingeschat, wat het afdraaien en later afbreken van het daggevecht in een andere context plaatst.

Interessant is dat Boer en Enthoven bronnen hebben gevonden waaruit blijkt dat meerdere geallieerde schepen, waaronder een waarnemer aan boord van De Ruyter, de transportschepen hebben waargenomen. Dit noemt Bosscher niet, terwijl dit wel van groot belang is. Uit de recente studie van Willem Rummelink,¹⁰ die Boer en Enthoven om onduidelijke redenen niet noemen, blijkt inderdaad dat de transportschepen zich

7 Cox, *Rising Sun, Falling Skies*, hst 12, 47/105.

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Willem Rummelink, *The Operations of the Navy in the Dutch East Indies and the Bay of Bengal* (Leiden, Leiden University Press, 2019) 436.

op dat moment op een afstand van ongeveer 20 nautische mijlen bevonden, zodat de waarneming correct zal zijn geweest. Het is echter de vraag of deze melding ook bij Doorman is doorgekomen. Het bericht: 'enemy retreating west. Contact broken. Where is convoy?' dat Doorman om 06.30 pm (ongeveer anderhalf tot twee uur na de waarnemingen) naar Helfrich liet seinen,¹¹ lijkt er op te duiden dat Doorman zelf niet wist waar de transportschepen waren. De commandovoering en informatiestromen tussen de schepen was niet goed, zoals vooral bleek tijdens de raid in de Straat Badoeng. Vermoeidheid, gebrekkige geoefendheid en het gebrek aan eenduidige communicatieprocedures binnen het multinationale scheepsverband zullen een rol hebben gespeeld. En mogelijk kon Doorman, overwegende dat Japanse vliegtuigen zijn bewegingen vrijwel voortdurend observeerden, niet geloven dat de Japanners de fout zouden maken de transportschepen zo dichtbij te laten komen. Al met al een complex samenstel aan factoren, waarover je niet zomaar boude uitspraken kunt doen.

Resumé

In deze beschouwing heb ik zowel de conclusies als de gebruikte methodologie van Boer en Enthoven bekritiseerd. Dit neemt niet weg dat het zeer waardevol is dat we onderzoek naar de archieven blijven doen. In hun artikel brengen zij een – voor ons taalgebied – nieuw feit naar voren over mogelijk de belangrijkste fase van de Slag in de Javazee. Dit helpt om de geschiedenis te interpreteren. Tegelijkertijd constateer ik dat hun artikel mijn beeld van de slag niet wezenlijk heeft veranderd en dit brengt me op de vraag wat het wezenlijke van de wetenschap hoort te

zijn. Herman Amersfoort onderkende in zijn rede over strategisch analfabetisme dat de wetenschap van de strategie twee scholen kent: de historische school en de school gebaseerd op sociale en politieke wetenschappen.¹² Op grond van het diepgravende archiefonderzoek valt het artikel van Boer en Enthoven onder de historische school. Volgens Amersfoort is deze school op zoek naar de ontrafeling van het bijzondere, het unieke van wat zich in het verborgene afspeelde.

Zonder mijzelf direct het label van de tweede school te willen opspelden, meen ik dat het opsommen van een groot aantal voetnoten niet volstaat. Het gaat ook om het juist duiden, interpreteren en de vraag wat dit ons leert voor het handelen van vandaag en morgen. Om dit te bereiken propageer ik een model van één school waarbinnen de historicus en krijgskundige met elkaar samenwerken. Nederland is te klein voor het herbergen van twee scholen, want beide lopen rond in de dezelfde tuin van historische ervaring en casuïstiek. Samenwerking en begrip voor andere standpunten zal dan meer opleveren dan polemiek. Een terechte vraag zal zijn: waar is die krijgskundige dan? In Nederland bloeit de militaire geschiedenis, maar de maritieme krijgskunde is dor. Daar moeten we aan werken. En hoewel ik veel van de opvattingen van Boer en Enthoven bestrijd, gebiedt de eerlijkheid mij te zeggen dat ik zonder dit artikel het werk van Bosscher niet had gekocht. Ondanks alle beperkingen die het werk mag hebben, biedt het een schat aan informatie waar zeer veel uit te leren valt. Het verdient derhalve zijn plaats op de lijst van aanbevolen literatuur van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. ■

11 Cox, *Rising Sun, Falling Skies*, hst 15, 1.

12 H. Amersfoort, 'Nederland, de weg kwijt. Over de teloorgang van de militaire strategie en de noodzaak van geschiedenis', Volledige en geannoteerde versie afscheidsrede 10 maart 2016, zie: <https://www.militairespectator.nl/thema/strategie-geschiedenis/nederland-de-weg-kwijt-volledige-en-geannoteerde-versie>, 31-32.

ANTWOORD OP MENINGEN VAN ANDEREN

Onderstaande is een beknopte reactie op de naar onze mening belangrijkste punten uit het wel zeer uitgebreide commentaar op ons artikel van KLTZ drs. Warnar. Allereerst zal worden ingegaan op enkele van zijn stellingen.

Volgens Warnar kent Nederland geen official histories zoals bijvoorbeeld het VK. De Koninklijke Marine heeft een intekenbrochure voor de trilogie van Bosscher opgesteld, waarin is opgenomen: 'Dit driedelige werk wordt geschreven in opdracht van de Koninklijke Marine en vormt dus het officiële standaardwerk over de marineverrichtingen in de Tweede Wereldoorlog.' Het boek van De Vos van Steenwijk heeft geen gelijkwaardige status, omdat het gaat over het marinebeleid in de Tweede Wereldoorlog en De Vos van Steenwijk in zijn briefwisseling met Bosscher ook duidelijk aangeeft dat hij, De Vos van Steenwijk, niet de opdracht heeft om de tactiek van de vloot-eenheden – dus het operationele optreden van Doorman – te behandelen en dat aan Bosscher overlaat. (Bron: brief van De Vos van Steenwijk aan Bosscher van 29 november 1985).

Warnar schrijft dat de opvattingen van De Vos van Steenwijk prima hun weg hebben gevonden naar De Jong en wijst daarbij op het voorwoord in het boek van De Vos van Steenwijk. Het daarin gestelde slaat echter op het boek van De Vos van Steenwijk en niet of nauwelijks op een mogelijke briefwisseling tussen De Vos van Steenwijk en De Jong met betrekking tot het schrijven van deel 11a, tweede helft, door De Jong. Die briefwisseling is er ook nauwelijks geweest. De Jong was niet op de hoogte van wat Warnar de twisten noemt tussen De Vos van Steenwijk en Bosscher. De Jong was dan ook niet moe van deze controverse omdat hij die niet kende.

Met Warnars opmerking dat een onderzoek meer om het lijf moet hebben 'dan wat citaten uit regionale kranten' zijn we het geheel eens. Er is dan ook correspondentie geweest tussen R. Ruggenberg en R. Enthoven en er is correspondentie van Bosscher gevonden over deze kwestie, alsook de harde bron van Bosschers 'verspreking'. Gegeven dit bronmateriaal is het artikel in het *Eindhovens Dagblad* – gelijktijdig in meerdere regionale bladen gepubliceerd, dus met een landelijke dekking – met het citaat van Bosscher naar onze mening wel relevant.

Verder hebben wij Jeffrey Cox wel genoemd bij de behandeling van de actie in Straat Badoeng. Daarnaast is welbewust afgezien van verdere behandeling van zijn boek, omdat op basis van met Cox gevoerde correspondentie geconcludeerd kan worden dat ook hij vindt dat Doorman vervangen had moeten worden. Daarnaast was Cox niet op de hoogte van bij het NIMH beschikbare Nederlandse bronnen (correspondentie Enthoven-Cox). Op basis van gevonden bronmateriaal constateren wij dat de toenmalige Afdeling Maritieme Historie Amerikaanse auteurs tot september 1984 opzettelijk verkeerde informatie heeft verstrekt, dan wel informatie heeft onthouden.

Warnar schrijft dat een buitenlander mogelijk gemakkelijker een objectief beeld kan opstellen. Om emoties te voorkomen hebben wij expres afgezien van het vermelden van verzamelde citaten van buitenlanders. Maar als dat het gevraagde objectieve beeld kan opleveren, volgen er hier dan toch enkele. Zo vermeldt J.D. Mullin dat de opvarenden van de Amerikaanse torpedootjagers die de verschillende uitvallen van de CSF hebben meegemaakt de bijnaam 'enemy sighted, run like hell' voor Doorman gebruikten.¹³

13 J.D. Mullin, *Another Six-Hundred* (z.p., Daniel Mullin, 1984) 166.

MENINGEN VAN ANDEREN

E.P. Hoyt stelt: 'Admiral Doorman was dead, and those who said he was less than gallant began to change their words, perhaps to suggest that he was misguided and stubborn, but ungallant—never.'¹⁴ Verder zegt R.N. Spector: 'The real problem was Doorman... But he was Dutch and could not very well be relieved.'¹⁵ En zo zijn er nog een groot aantal door buitenlanders geformuleerde 'beelden' aan te geven.

In zijn reactie wijst Warnar op de 'recente studie' van Willem Remmelink, die wij om 'onduidelijke redenen niet noemen'. Dit is geen recente studie, maar een vertaling van het Japanse stafwerk *Senshi Soshō*, deel 26 (Military History Office of the Defence Agency's Defence College, Tokyo, 1967), dat wij in een oudere en ook in deze nieuwe vertaling wel degelijk hebben bestudeerd, maar waarin wij voor ons artikel geen relevante punten vonden.

Hoewel Warnar stelt dat wij het afdraaien door Doorman tijdens de Slag in de Javazee zonder goede analyse afkeuren, staat dat nergens in ons artikel. Wij wijzen er wel op dat het argument van Bosscher, dat dit afdraaien bedoeld zou zijn om zonder veel kleerscheuren en veel munitieverbruik de oostelijke transportvloot te vinden, onjuist is. Bosscher achtte het afdraaien zinvol, maar hij kende de bronnen waaruit blijkt dat de Japanse transportvloot al gevonden was en ook door meerdere personen op de De Ruyter was waargenomen (de in ons artikel genoemde luitenant-ter-zee 1e klasse KMR J. Bennink en marinier 1e klasse M. Siccama, en de niet genoemde marinier 1e klasse W. Rozier).

Overigens was destijds de doctrine bij de Koninklijke Marine om bij buitengewone beginafstand, die de uitwerking van het middelbare geschut van de lichte kruisers praktisch uitsloot, de afstand snel te verkleinen door aanvankelijk dóór te leggen, waarbij het nadeel zelf alleen boegvuur af te kunnen geven en door de vijand ge-enfileerd te kunnen worden, moest worden aanvaard. Doorman had geen opdracht tot een barrièrepositie, maar moest de oostelijke transportvloot zoveel mogelijk schade toebrengen, bij nacht of overdag.

Warnars constatering dat de commandovoering en informatiestromen tussen de schepen niet goed was is minder relevant, want meerdere personen op de De Ruyter hadden de transportschepen gezien. Doorman was dus niet afhankelijk van informatie van de andere schepen. Niemand weet wat Doorman gedacht heeft, want hij communiceerde niet of nauwelijks (zoals bronnen aantonen). Afgaande op wat bekend is, valt daar naar onze mening in ieder geval wel een patroon uit af te leiden.

Verder is de bewering dat Japanse vliegtuigen Doormans bewegingen 'vrijwel voortdurend observeerden', een hardnekkige mythe, die in de militaire luchtvaartliteratuur al vanaf 1990 is ontkracht. Tijdens het grootste deel van het daggevecht vlogen bijvoorbeeld vijftien Amerikaanse en Nederlandse jachtvliegtuigen boven de zeeslag ter dekking van de CSF.¹⁶

Wij hebben met opzet geen oordeel of duiding willen uitspreken over Doorman. Het artikel gaat over de beeldvorming. Een mogelijk oordeel laten we aan de lezer zelf over. Wellicht ten overvloede wijzen we er op dat we niet alleen de visie van De Vos van Steenwijk op de commandovoering van Doorman hebben onderzocht, maar ook die van andere Nederlandse marine-officieren, zoals Helfrich, Van Staveren, Schotel, Van Foreest, Bientjes, De Gelder, Van Marle, Kempees, Van der Kun en Lindner (pagina 134 van ons artikel). ■

Dr. P.C. Boer en drs. R. Enthoven

14 E.P. Hoyt, *The Lonely Ships. The Life and Death of the U.S. Asiatic Fleet* (New York, David McKay Company, 1975) 258.

15 R.N. Spector, *Eagle Against the Sun. The American War with Japan* (New York, Free Press, 1985) 132.

16 Zie bijvoorbeeld P.C. Boer, *Het verlies van Java. Een kwestie van Air Power* (Amsterdam, De Bataafsche Leeuw, 2006) 152-158, 160-171; P.C. Boer, *The Loss of Java* (NUS Press, Singapore, 2011) 173-182, 184-198 en P.C. Boer, 'The direct air support during the Battle of the Java Sea, as seen from the allied side, 27-28 February 1942', 2015, revised May-June 2016, July-August 2016, October 2018 (www.academia.edu, search Peter Boer, military history).

Bevrijding

Linda Polman

In 1942 won de toen 10-jarige Umberto Eco een prijs voor het beste essay over het onderwerp 'Moeten we sterven voor Mussolini's glorie?' 'Ja', was het antwoord van Eco.

Hij leerde sindsdien snel bij. In april 1945 marcheerden de partizanen zijn dorp binnen. Leider Mimo verscheen op het bordes van het stadhuis en gaf de kortste toespraak die Eco ooit gehoord had: twee zinnen. De speeches van Mussolini waren altijd eindeloos geweest en schoolkinderen moesten delen ervan uit hun hoofd leren. Het daagde Eco die dag dat vrijheid van meningsuiting ook vrijwaring van retoriek en propaganda betekende.

In mei 1945 hoorde Eco dat de oorlog voorbij was, terwijl hem altijd was verteld dat de mens altijd in gevaar is en dus bestaat om oorlog te voeren. Maar hij kreeg de eerste foto's van de holocaust onder ogen en begreep waarvan Italië bevrijd was.

Umberto Eco werd een van Italië's belangrijkste naoorlogse auteurs. Hij liet aan de wereld na zijn overlijden in 2016 onder meer een lijst na van karakteristieken waaraan we fascisme kunnen herkennen. Duitse nazi's, Amerikaanse *altrights*, Europese identitairen: ze lijken onderling zo verschillend, maar delen een DNA dat Eco 'ur-fascisme' noemde.

Ze delen een cultuur van traditie, volgens Eco. De Verlichting wijzen ze af en zelfstandig, kritisch denken, zoals aangemoedigd door wetenschappers, staat gelijk aan verraad. Ze delen de oproep om het binnendringen van 'anderen' in de samenleving een halt toe te roepen en ze delen de neiging om in complotten te denken: volgers moeten zich door de 'anderen' permanent bedreigd voelen. Ze spreken een gedesillusioneerde middenklasse aan, die zou lijden onder een economische

recessie en die zou worden genegeerd door de politiek. Machismo overheerst: vrouwen en 'watjes' verdienen minachting en seksualiteit die niet-standaard is wordt afgekeurd.

Soms ontbreekt een kenmerk, of lijken overtuigingen elkaar tegen te spreken. In de retoriek is bijvoorbeeld de vijand nu eens te sterk en ondermijnt hij de nationale veiligheid, dan weer is hij lachwekkend zwak. Franco's falangisme was 'hyper-katholiek', terwijl Hitlers anti-christelijke nazi's op zoek waren naar de Heilige Graal. Maar de discrepanties betekenen niet dat het geen fascistische zijn en waren.

Het ur-fascisme leunt vooral op 'kwalitatief populisme', concludeerde Eco. In een democratie heeft het individu rechten, maar heeft alleen de groep politieke invloed: het individu volgt de besluiten van de meerderheid. In het ur-fascisme hebben individuen geen rechten en is het volk een homogeen blok dat spreekt met de Stem van het Volk. De Leider pretendeert dat hij de vertolker is van die stem. Het volk hoeft zelf niets te doen: het hoeft slechts de rol van 'het volk' te spelen. Vroeger op de Piazza Venezia in Rome of het stadion in Neurenberg; tegenwoordig zijn er tv en internet die De Leider in staat stellen om de emoties van zijn aanhangers te presenteren als de Wil van het Volk.

'We moeten alert blijven', drukte Umberto Eco ons op het hart. 'Het ur-fascisme is overal, ook vandaag, soms gecamoufleerd. Het zou zoveel eenvoudiger zijn als iemand ten tonele zou verschijnen met 'ik wil Auschwitz heropenen', of 'ik wil dat er weer zwarthemden over Italiaanse pleinen marcheren', maar zo simpel is het niet in het leven. Het ur-fascisme kan terugkomen in de meest onschuldige vermommingen. Het is onze plicht om het te ontmaskeren, elke dag opnieuw, overal ter wereld.'

'Achteraf heb ik er spijt van dat ik goed kan schieten'

Indië-dagboek van Theo van Roij, 1948-1950

Ingeleid en bewerkt door Bob de Graaff

Amsterdam (Boom) 2018

396 blz.

ISBN 97890244204438

€ 32,50

Een souvenir opgedragen aan mijn eigen Vader en Moeder', zo kenschetste de Limburgse veteraan Theo van Roij op 13 mei 1950 tijdens de terugreis uit de Gordel van Smaragd zijn dagboek, om te vervolgen met: 'Het was een leerzame tijd, die ik niet had willen missen, maar ook niet graag meer zou overdoen'. Van Roij heeft zijn lotgevallen vanaf zijn vertrek uit Blerick (28 februari 1948) tot en met zijn thuiskomst (26 mei 1950) in zes schriften vastgelegd. Op 8 augustus 1949 had hij de eerste vier cahiers naar zijn ouders gestuurd, waarbij hem al snel twijfel bekreep of hij daar wel goed aan had gedaan: 'Volgens mij doe ik er fout aan om dit lezen toe te staan, want door de waarheid bekend te maken zal de ongerustheid toenemen (...)'. Na terugkeer behoort Theo tot die veteranen die hun ervaringen nooit met familieleden of vrienden hebben willen delen. Zijn dagboek is gelukkig bewaard gebleven en in boekvorm verschenen. Deze uitgave voegt zeker iets toe aan de grote stroom herinneringsliteratuur over het Nederlandse dekolonisatiedrama. Dat ligt aan de kwaliteit van zowel de bewerker, professor dr. Bob de Graaff, als aan het dagboek zelf.

Thema's

Bob de Graaff is een vertrouwde naam. Hij is hoogleraar Intelligence and Security Studies aan de Universiteit Utrecht en bekleedde daarnaast van 2010 tot 2017 de leerstoel Inlichtingen en Veiligheid aan de NLDA. Via zijn echtgenote, een nicht van Theo van Roij, kwam het dagboek in zijn handen. De Graaff heeft een voorbeeldige inleiding verzorgd en het dagboek bewerkt en geannoteerd. Zijn grote kennis van militair optreden en van het Nederlandse koloniale verleden – De Graaff promoveerde ooit op een lijvig proefschrift over het ministerie van Koloniën – wierp daarbij zijn vruchten af. Zijn inleiding kan ook als zelfstandige pennenvrucht worden gelezen.

De Graaff introduceert niet alleen de dagboekschrijver, zijn familie en de eenheid (5-11 RI), maar biedt ook een bekwaam inzicht in het dekolonisatieconflict en duidt het belang van het dagboek in relatie tot recent verschenen literatuur. Aan vier thema's besteedt hij extra aandacht: de geweldstoepassing, de worsteling met seksualiteit, het contact met het thuisfront en de waardering van de missie. Hij verantwoordt ook waarom hij de

twee laatste dagboeken heeft ingekort; de bladzijden over drie maanden hospitaal en over de thuisreis bevatten te weinig relevante informatie voor integrale publicatie. De Graaff waarschuwt dat een 'eendimensionale belichting van de Nederlandse militaire aanwezigheid, met als uitsluitend brandpunt oorlogsmisdrijven', geen recht doet aan de weerbarstige werkelijkheid van het militaire bestaan van de uitgezonden militairen.

Veelzijdige werkelijkheid

Theo van Roij (1927-1994) geeft in zijn dagboek een interessante inkijk in die veelzijdige Indische werkelijkheid. Zijn normenkader kent drie ankerpunten: de katholieke geloofsleer, het oordeel van zijn ouders en zijn eed als hopman bij de katholieke verkenner. Zeker God is in zijn dagboek nooit ver weg. Van Roij neemt geen blad voor de mond en is overtuigd van zijn eigen gelijk. Waar hij zich op de heenreis verbaast over het relatieve comfort van de officieren (boven-Moerdijkers nota bene!) in verhouding tot dat van de soldaten, van wie voor sommigen niet eens een hangmat beschikbaar was in het overvolle ruim, uit hij zich steeds verbitterder over 'de lullen aan wie we zijn overgeleverd'. Op een enkele uitzondering na zijn het 'strep- en sterrenjagers', die zich weinig bekommeren over het wel en wee van hun minderen. Verbaal, ja zelfs lichamelijk geweld, tegen directe meerderen schuwt Van Roij niet. Tot sancties leidt dat niet. Het kader kan op de onderbezette buitenposten geen man missen.

Opvallend is dat zelfs in het (aanvankelijk) relatief rustige Oost-Sumatra de logistiek te kort schiet. Van Roij c.s. moeten nood-

gedwongen op rooftocht. Kippen, varkens en eenden zijn het slachtoffer, terwijl ook nuttige gebruiksvoorwerpen aan de kampongbewoners worden ontfutseld. De gezagsgetrouwe bevolking lijdt hieronder en begint, zeker toen de Nederlanders na de Tweede Politionele Actie hun sterk vergrootte gebied niet onder controle kregen, steeds meer de kat uit de boom te kijken. Deze normvervaging treedt ook elders op. Waar Van Roij zich in juli 1948 nog fel keert tegen een pak slaag voor gevangenen, accepteert hij dat enkele weken later. Voor de 'smokkelaar' die hij doodschiet, verantwoordt hij zich nog. Naarmate de omstandigheden moeilijker worden, wordt het doden van tegenstanders, het liquideren van gevangenen, het geven van 'genadeschoten' en het platbranden van kampongs steeds meer de praktijk. Interessant is hoe deze devote katholiek hiermee omgaat. Kennelijk zijn bij hem de 'tien geboden' niet

van toepassing op de inheemse bevolking. Twee zaken springen daarbij in het oog. Van de aalmoeziers ging bij 5-11 RI geen enkele aansporing tot reflectie uit en het waren geen meerderen die opdracht tot excessief geweld gaven. Het waren de (kleine groepen van) militairen die uit boosheid, frustratie of wraakgevoelens daartoe overgingen.

Klokkenluider

Voor het moreel van de dagboekschrijver was contact met het thuisfront van groot belang. Hij schreef veel. Zijn openhartigheid bracht hem een enkele keer in de problemen. Zo had zijn moeder een brief doorgestuurd aan de minister van Oorlog waarin hij vertelde dat zijn groep aan ernstige bloedarmoede leed door slechte voeding en uitputtende patrouilles. Vooral de opmerking dat ernstig verzwakte collega's in strijd met de voorschriften geen recuperatieverlof werd gegund, deed in Den Haag pijn, met

een bekende reflex als gevolg. De ambtelijke energie werd niet gericht op het aanpakken van het probleem, maar op het bestraffen van de klokkenluider. Voor de laatste was het arrest overigens een goede manier om bij te eten en te slapen. Het dagboek maakt duidelijk dat het *ceasefire* van 15 august 1949 voor verlichting bij de uitgeputte troepenmacht zorgde. Verveling werd de nieuwe vijand. Frustraties over de vergeefse offers leidden in een enkel geval tot incidenten, maar mede dankzij de discipline bij de TNI nergens tot grote problemen.

Het dagboek van Theo van Roij is een aanrader. Het biedt een uitstekende introductie in de problemen waarmee Nederlandse militairen worstelden. Voor de meer ingewijde lezer biedt het verdieping en nuance. Het is een dagboek dat tot nadenken stemt. ■

Drs. P.H. Kamphuis

Schrijft u een gastcolumn in de Militaire Spectator?

De redactie van de *Militaire Spectator* biedt de lezers de mogelijkheid een gastcolumn te schrijven van maximaal duizend woorden.

Het thema is vrij, maar moet passen in de formule van het tijdschrift. Een gastcolumn bevat een relevante boodschap voor de lezers, een gefundeerde eigen mening en juiste en verifieerbare feiten in een logisch opgebouwd betoog. U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Schaduwoorlog

Israël en het geheime liquidatieprogramma van de Mossad

Door Ronen Bergman

Amsterdam (Nieuw Amsterdam) 2018

752 blz.

ISBN 9789046824009

€ 39,50

Eind 2000 ontbood Shaul Mofaz, de chef-staf van het Israëlische leger, generaal-majoor Menachem Finkelstein, het hoofd van de Militaire Juridische Dienst. Mofaz vroeg Finkelstein of hij er van op de hoogte was dat Israël soms een beleid van ‘negatieve behandeling’ hanteerde – een eufemisme voor het liquideren van tegenstanders. Mofaz wilde van Finkelstein weten of het bestaande juridische systeem Israël toestond om openlijk bepaalde personen die bij terrorisme betrokken waren, te doden. Finkelstein was even uit het lood geslagen: ‘Generaal, beseft u wel wat u mij vraagt? Dat de advocaat-generaal u gaat vertellen wanneer u mensen zonder proces mag doden?’ Finkelstein maakte Mofaz duidelijk dat dit een delicate en complexe aangelegenheid was, vergelijkend onderzoek naar wetgeving van over de hele wereld benodigde en waarschijnlijk ook de uitvinding van een volkomen nieuw juridisch begrip vergde.

Enkele weken later presenteerde Finkelstein een strikt geheim juridisch advies met de titel ‘Het aanvallen van personen die direct betrokken zijn bij de aanslagen tegen Israëliërs’, dat door een team van veelbelovende jonge juristen van

het Israëlische leger was opgesteld. Het was voor het eerst dat een poging werd gedaan om de vraag te beantwoorden of de ‘onderschepende handelingen [een eufemisme voor liquideren, JvW] die het Israëlische leger heeft ondernomen’ in overeenstemming waren met de wet. ‘Het Israëlische leger en de Shin Bet hebben ons gemeld dat zulke acties worden uitgevoerd om het leven van Israëlische burgers en leden van de veiligheidsdiensten te redden. Daarom berust deze activiteit in principe op de morele grond van de regels betreffende zelfverdediging, een geval van ‘Als iemand komt om je te vermoorden, sta op en dood hem eerst.’ Het advies plaatste het Israëlisch-Arabisch conflict in een andere juridische context. Het betrof niet langer een kwestie van wetshandhaving, waarbij politie verdachten aanhield zodat ze konden worden berecht, maar een gewapend conflict dat nog net geen oorlog was, maar waarop voortaan wel het oorlogsrecht van toepassing was.

Het geheime Israëlische liquidatieprogramma

De Israëlische journalist Ronen Bergman beschrijft in zijn boek *Schaduwoorlog* het geheime

Israëlische liquidatieprogramma tot in de kleinste details. Bergman voornaamste bronnen waren de betrokkenen zelf: Israëlische militairen, medewerkers van inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Mossad [inlichtingen], Shin Bet [veiligheid] en Aman [militair]) en politici. Tekenend voor Israël: militairen die deel uitmaakten van eenheden die liquidaties uitvoerden, gingen later de politiek in en bereikten hoge posities. Bergman hield meer dan duizend interviews, waarvan er geen enkel werd toegestaan door het Israëlische ministerie van Defensie. Hij kreeg de beschikking over duizenden documenten die zijn bronnen zonder toestemming van hun werkplek hadden meegenomen. Zijn boek is echter op geen enkele wijze geautoriseerd. Hoe is het dan te verklaren dat zoveel mensen medewerking verleenden en met hem spraken over een onderwerp waarvoor een strenge geheimhoudingsplicht gold en nog steeds geldt? Bergman heeft een eenvoudige verklaring voor hun loslippigheid, die alles heeft te maken met een specifiek Israëlische tegenstelling: alles wat de Israëlische inlichtingen- en veiligheidsdiensten doen, krijgt de classificering ‘zeer geheim’, terwijl iedereen graag praat over wat hij of zij voor Israël heeft gedaan. De Israëliërs zijn trots op hun daden: ze zijn huns inziens nodig om de levens van hun landgenoten te redden en het voortbestaan van de Israëlische staat te garanderen.

Nooit meer knielen zonder te vechten

Het leven en de carrière van Meir Dagan vormt één van de rode draden in het boek. In 1969 werd hij benoemd tot de leider van Sayeret Rimon, een kleine antiterrorisme-

eenheid die vijandelijke leiders en belangrijke uitvoerders genadeloos vervolgde, oppakte en elimineerde. Na een succesvolle militaire carrière werd hij in 2002 hoofd van de inlichtingendienst Mossad. In zijn kantoor hing een foto waarop zijn grootvader met zijn lange pijpenkrullen en baard was te zien, met doodsangst in zijn ogen en knielend voor een paar grijnzende Duitsers met hun geweren in de aanslag. Wat hem betrof zou het Israëlische volk nooit meer knielen zonder te vechten voor zijn leven.

Bergman begint zijn verhaal in Palestina voor de Eerste Wereldoorlog, toen zionisten de eerste liquidaties uitvoerden, en eindigt honderden bladzijden later in de recente tijd, waar Israël zich onder meer richtte op het vermoorden van Iraanse wetenschappers om te voorkomen dat het land een eigen atoombom zou kunnen maken. Zijn boek leest als een groot jongensboek – het staat vol met spectaculaire operaties door geheim agenten en speciale eenheden – maar tussen de regels door is zijn verbazing en verbijstering over het liquidatieprogramma te lezen. Hij verhult beslist niet dat het ging en gaat om executies in opdracht van de premier zonder dat de rechtelijke

macht er aan te pas komt. Op een gegeven moment betrokken de toenmalige minister van Defensie Ariël Sharon en chef-staf van het Israëlische leger Rafael Eitan zelfs premier Menachem Begin niet meer bij het besluitvormingsproces om liquidatie-operaties uit te voeren. Vanaf 2000 werd er bovendien niet meer gesproken over moorden (*targeted killing*), maar over bijvoorbeeld ‘intercepties’, ‘negatieve behandeling’, ‘onderscheppende handelingen’ of ‘doelgerichte voorzorgsmaatregelen’, zodat er geen speciale toestemming van de premier nodig was.

Aan het eind van het boek besluit de lezer een soort moedeloosheid. Na al die liquidaties over en weer – vergeet niet dat de tegenstanders van Israël op geen enkele wijze voor de Israëliërs onderdeden – bekruipt je de vraag over nut en noodzaak. Hielpen de moorden de Israëliërs of creëerden ze nieuwe terroristen die niets liever wensten dan hun martelaren te wreken door hun eigen leven op te offeren? Meir Dagan en veel van zijn collega’s uit het leger en de veiligheidsdiensten geloofden jarenlang dat de enig juiste manier om het Israëlisch-Arabisch conflict op te lossen was ‘elke Arabier van zijn hoofd te

scheiden’. Maar aan het eind van zijn leven kwam Dagan tot het inzicht dat het tactische, kortetermijnsucces van het liquidatieprogramma een strategische, langetermijnoplossing, die nodig was voor het bereiken van vrede, in de weg stond. Hij was tot de conclusie gekomen dat alleen een politieke oplossing – de twee-statenoplossing – een einde kon maken aan het decennialang slepende conflict. De leidende politici en de meerderheid van de Israëlische bevolking waren echter overtuigd dat het liquidatieprogramma de enig juiste weg was en ondanks alle lof als Israëls meest ultieme meesterspion vond Dagan’s oproep op geen enkele wijze weerklink.

Naast het lezen van dit boek is het trouwens aan te raden naar de uitstekende, felrealistische Netflix-serie *Fauda* te kijken, die gaat over de *mist’arvim* (‘zij die onder de Arabieren leven’), undercover-eenheden van het Israëlische leger die volledig opgaan in de Palestijnse maatschappij om terroristen op te jagen. ■

Drs. J.T.W.H. van Woensel, Kennis- en Onderzoekscentrum Veteraneninstituut (Doorn)

Master Military Strategic Studies

Inschrijving tot en met 30 april

De Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie verzorgt een modulaire Engelstalige wetenschappelijke masteropleiding (MA). Deze erkende en geaccrediteerde opleiding Military Strategic Studies start weer in september 2019.

De inschrijving voor de master MSS Class 2019 loopt nog tot en met 30 april. Belangstellenden kunnen mailen naar: master.mss@mindef.nl.

'Het verderfelijke van het duel'

Nog altijd echter is de Nederlandse officier omtrent zo gewichtig een onderwerp; nog altijd moet hij, die eene belediging ondergaat, de keuze doen tusschen zich strafbaar te maken volgens de wet; of zich wegens gebrek aan moed door zijne kameraden onwaardig te zien verklaard de épaulet te blijven dragen.' In 1860 mengde luitenant Gevers zich hiermee in de *Militaire Spectator* in het debat over het duel.¹

De discussie was onder meer aangewakkerd door het pistoolduel dat luitenant-ter-zee Johann von Schmidt auf Altenstadt in 1851 in Muntok (op Bangka, bij Sumatra) uitvocht met de ambtenaar S. Krüger. Na een vechtpartij onder bemanningsleden van verschillende schepen daagde Schmidt Krüger uit. Hij raakte Krüger dodelijk en zat met zijn twee secondanten meer dan twee jaar gevangen.²

In 1892, toen het duel al bij wet verboden was maar de krijgsmacht er nog steeds mee worstelde, signaleerde de redactie van de *Militaire Spectator* het boek *Het verachtelijke en verderfelijke*

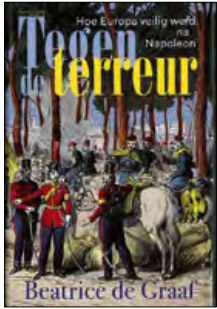
FOTO: BEELDBANK NIMH

Johann von Schmidt auf Altenstadt

Bezoek het **online-archief** (vanaf jaargang 1832) van de *Militaire Spectator* op: www.militairespectator.nl (knop Tijdschriften).

van het duel van kapitein W. Anten. De redactie riep het 'Legerbestuur' op het duel 'openlijk, uitdrukkelijk en onvoorwaardelijk' te verbieden. 'Het zal dan ten minste niet meer mogelijk zijn dat een chef een officier direct of indirect tot een duel dwingt, evenmin als het zal kunnen gebeuren, dat een officier wegens niet-duellieren uit den dienst wordt ontslagen'.³

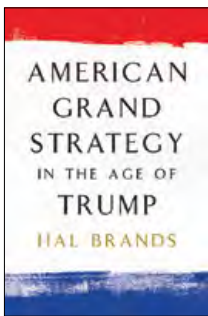
1 Ln. Gevers, 'De wet en het duel', in: *Militaire Spectator* 1860, 306. Zie: <https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/1860/1860-0306-01-0045.PDF>.
2 Ignaz Matthey, *Galerij van Nederlandse en op Nederlands grondgebied verblijvende buitenlandse duellisten en uitdagers*, 231 (www.academia.edu).
3 'Boekaankondigingen', in: *Militaire Spectator* 1892, 332-333. Zie: <https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/1892/1892-0332-01-0038.PDF>.

Tegen de terreur

Hoe Europa veilig werd na Napoleon
Door Beatrice de Graaf
Amsterdam (Prometheus) 2018
512 blz.
ISBN 9789035144583
€ 28,99

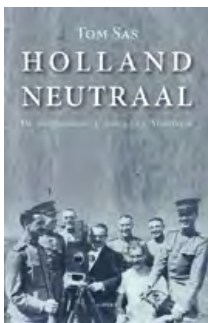
In *Tegen de terreur* onderzoekt Beatrice de Graaf, hoogleraar geschiedenis van de internationale betrekkingen, hoe het Europese continent tot bedaren kwam nadat Napoleon in 1815 definitief was verslagen. Oostenrijk, Groot-Brittannië, Pruisen en Rusland besloten een collectief veiligheidssysteem op te richten met de Geallieerde Raad. Was dit antirevolutionaire veiligheidssysteem stabiel, en leidde het tot de indaming van de terreur in Europa? De Graaf concludeert dat de grote vier de kiem legden van een nieuw, modern systeem van Europese collectieve veiligheid.

American Grand Strategy in the Age of Trump

Door Hal Brands
Washington, D.C. (Brookings Institution Press) 2018
256 blz.
ISBN 9780815732785
€ 26,-

Donald Trump, die in zijn campagnebiografie in 2016 schreef dat hij in zijn buitenlandse politiek onvoorspelbaar zou zijn, heeft dat waargemaakt en bondgenoten en tegenstanders van de VS aan het twijfelen gebracht over de *grand strategy* van het land. Dat schrijft Hal Brands in *American Grand Strategy in the Age of Trump*. Brands, hoogleraar internationale betrekkingen, zegt dat tegenstanders momenteel hun kans grijpen om de Amerikaanse invloed in de wereld terug te dringen, profiterend van Trumps 'America First'-beleid.

Holland neutraal

De Nederlandsche Leger- en Vlootfilm
Door Tom Sas
Amersfoort (Aspekt) 2018
130 blz.
ISBN 9789463385398
€ 14,95

In 1916 besloot de Nederlandse regering het nieuwe medium film in te zetten om de gereedheid van het gemobiliseerde leger en vloot in beeld te brengen. De film gaf de bevolking inzicht in het dagelijks leven van de gemobiliseerde eenheden en maakte duidelijk dat de krijgsmacht gereed was de Nederlandse neutraliteit te verdedigen. Tom Sas beschrijft in *Holland neutraal* op basis van archief- en krantenonderzoek hoe de film werd geproduceerd en na de première in januari 1917 ontvangen werd.

Data en dreiging

Stap in de wereld van intelligence
Door Bob de Graaff
Amsterdam (Boom) 2019
264 blz.
ISBN 9789461058720
€ 24,90

Wat is intelligence, hoe wordt het verzameld en wat gebeurt er met die informatie? Bob de Graaff legt dit uit in *Data en dreiging*. De Graaff, hoogleraar inlichtingen- en veiligheidsstudies aan de Universiteit Utrecht, kijkt naar civiele en militaire intelligence en licht toe hoe verschillende culturen er mee omgaan. Hij gaat in op begrippen als humint, cyberint en geoint, methoden om data te analyseren en manieren om agenten te rekruteren. Daarnaast bespreekt hij ethische kwesties die rond intelligence spelen.

